

**UNIVERZA V LJUBLJANI**  
**FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

**Urša Saviozzi**

**Španski dnevni tisk in terorizem (poročanje  
časnikov El Pais in El Mundo o napadu na  
špansko prestolnico)**

**Diplomsko delo**

**Ljubljana, 2009**

**UNIVERZA V LJUBLJANI**  
**FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

**Urša Saviozzi**

**Mentorica: doc. dr. Sandra Bašić Hrvatin**

**Španski dnevni tisk in terorizem (poročanje  
časnikov El Pais in El Mundo o napadu na  
špansko prestolnico)**

**Diplomsko delo**

**Ljubljana, 2009**

## ZAHVALA

*V prvi vrsti hvala mojima prečudovitima staršema za vse spodbudne besede, objeme in za brce v ta zadnjo, ko sem bila tega potrebna. Hvala, ker nista obupala nad mano. Brez vaju tega diplomskega dela ne bi bilo. Obenem pa ne bi bilo niti čudovite izkušnje v Španiji, za katero sem vama neznansko hvaležna, saj mi je pomagala pri osamosvajanju. Težko je bilo zlesti iz domačega gnezda, a vem, da se kadarkoli lahko tja tudi vrnem. Najraje vaju imam in hvala, ker še naprej verjameta vame in mi pomagata uresničevati moje sanje.*

*Hvala mentorici, doc. dr. Sandri Bašić Hrvatini, za posluh ob izbiri tematike diplomskega dela in za vzpodbudo, da sem diplomu končno spravila pod streho.*

*Na koncu hvala še mojima srčkoma za vse poljube. Z vajino pomočjo je bilo veliko lažje!*

## **Španski dnevni tisk in terorizem (poročanje časnikov El Pais in El Mundo o napadu na špansko prestolnico)**

Španci na tako velik in katastrofalen teroristični napad, kot jih je doletel 11. marca 2004, nikakor niso bili pripravljeni, čeprav že leta živijo v deželi, kjer ji tovrstna nasilna dejanja niso tuja. ETA je aktivna že več desetletij in nič čudnega ne bi bilo, če bi špansko vlado kaznovala tudi tokrat. Zato v prvi vrsti ravnanja takrat aktualne vlade, ki je v en glas vztrajno zatrjevala, da je edini možni krivec za napad baskovska teroristična organizacija, niti ne gre zameriti. Mediji so uradnim izjavam prevečkrat le slepo verjeli (v danih okoliščinah so bili od njih odvisni) in so do premierja Aznarja in njegove ekipe nastopili premalo kritično. Ker so bile pred vrati še parlamentarne volitve, je želela vlada usmerjati poročanje medijev na nek način z zavajanjem in na nek način s prikrivanjem bistvenih informacij, ki bi utegnile ogroziti njeno vladavino, mediji pa so v danih okoliščinah poročali pristransko, selektivno in nepopolno. Čeprav sem mislila, da bosta vodilna španska časopisa o napadu na Madrid zaradi različne politične orientacije lastnikov različno poročala in favorizirala svoji opciji, se to ni zgodilo v takšni meri, kot sem pričakovala.

**Ključne besede: mediji, terorizem, volitve, poročanje, islam**

## **Spanish daily press and terrorism (How newspapers El Pais and El Mundo reported about the attack on spanish capital)**

Spanish people were not ready for such a big and terrifying terrorist attack as 11-M was, although they live years in a country, where violent actions are something that happens frequently. ETA is active many decades and it wouldn't be so weird if they would punish government again. Because of that, we cannot judge spanish government, which was convinced from the beginning that ETA was behind the attack and that ETA is the only possible offender. Media most of the time blindly believed in everything official sources said and was not critical enough towards behaviour of primer minister Aznar and his colleagues. Above all, there were also elections in few days, that's why government was scared and wanted to influence media coverage with keeping secrets and not providing all information they had. Although I was convinced, that leading spanish newspapers will favourize political parties they sympathize with more obviously, that didn't happen in such dimensions I thought it would.

**Key words: daily press, terrorism, elections, islam, media coverage**

## KAZALO

<b>1</b>	<b>UVOD .....</b>	<b>6</b>
1.1	Metodološko-hipotetični del.....	8
1.1.1	Opredelitev predmeta preučevanja in ciljev naloge .....	8
1.1.2	Metode preučevanja.....	8
1.1.3	Hipoteze.....	9
1.1.4	Struktura diplomske naloge.....	9
<b>2</b>	<b>TERORIZEM - opredelitev pojma .....</b>	<b>11</b>
2.1	ETA - primer klasičnega terorizma .....	12
2.2	Al Kaida – primer modernega terorizma .....	13
2.3	Mediji in terorizem .....	14
<b>3</b>	<b>MEDIJI IN SPECIFIČNE OKOLIŠČINE POROČANJA .....</b>	<b>16</b>
3.1	Poročanje v času tragedije .....	17
3.2	Poročanje v predvolilnem času.....	17
3.3	Pritisk (španske) vlade na medije .....	18
<b>4</b>	<b>ŠPANSKI MEDIJSKI PROSTOR.....</b>	<b>20</b>
4.1	Najvplivnejša časnika v Španiji.....	20
4.1.1	El Pais.....	21
4.1.2	El Mundo.....	23
<b>5</b>	<b>URADNI VIRI O NAPADU 11-M.....</b>	<b>24</b>
5.1	Ljudska stranka (PP) .....	24
5.2	Socialistična stranka španskih delavcev (PSOE) .....	24
5.3	Za uradni Madrid dvoma o krivcu ni bilo.....	25
5.4	Nove ugotovitve in prvi dokazi .....	27
<b>6</b>	<b>PRIMERJAVA ODZIVA DVEH VODILNIH ŠPANSKIH ČASOPISOV NA 11-M.....</b>	<b>32</b>
6.1	Naslovnici časopisa El Mundo in El Pais na dan napada .....	32
6.2	Prvi odzivi na 11-M.....	33
6.3	Poročanje dan po napadu (12. marec).....	36
6.4	Poročanje drugi dan po napadu (13. marec).....	44
6.5	Poročanje na dan volitev (14. marec).....	48
6.6	Ocena poročanja obeh časopisov.....	50
<b>7</b>	<b>SKLEP.....</b>	<b>54</b>
<b>8</b>	<b>LITERATURA.....</b>	<b>56</b>

## 1 UVOD

Eden hujših terorističnih napadov je 11. marca 2004, tri dni pred državnozborskimi volitvami, pretresel Španijo. Skoraj v samem središču Madrida (natančneje na železniški postaji Atocha) sta v jutranji konici odjeknili dve bombi. Nekaj minut kasneje je počilo še na postajah Santa Eugenia in El Pozo del Tío Raimundo v predmestju Madrida.

Na radijskih valovih so nemudoma prekinili program in poročali o nastali tragediji. Pojavijo se ugibanja, ali gre za atentat, ki je že nekaj časa visel v zraku kot grožnja. V istem hipu se napovedovalci že sprašujejo, kaj to pomeni za prihajajoče parlamentarne volitve. Bodo Španci odločali, kdo bo krojil njihovo usodo nadaljnja štiri leta?

Ko je bil prvi šok mimo, se je marsikdo vprašal, čigavo delo je grozoviti napad, ki je pretresel špansko prestolnico? Prva logična rešitev je bila seveda ETA, saj so se Španci v zadnjih 30-ih letih že nič kolikokrat zbudili prestrašeni in pretreseni zaradi grozodejstev, ki jih je storila baskovska separatistična organizacija.

Odziv vlade je bil sprva precej podoben. Tako koalicija kot opozicija v glavnega krivca nista dvomili. Kasneje se slika obrne. Medtem ko je takratna vlada ves čas vztrajno zatrjevala in poudarjala, da je ETA edini logični krivec, so se socialisti vse bolj nagibali k možnosti, da je eksplozije povzročila kakšna islamska teroristična organizacija.

Uradna preiskava je imela v dveh dneh po napadu prve ugotovitve. Jasno je bilo, da je Španijo za njeno sodelovanje pri ameriški okupaciji Iraka kaznovala Al Kaida.

Glede na to, da se vodilni politični stranki (ljudska stranka in socialistična stranka španskih delavcev) nista mogli poenotiti o krivcu tragedije, ki je doletela španski narod, tudi mediji v prihodnjih dneh niso enotno, predvsem pa niso uravnoteženo poročali o nastali situaciji.

Več kot očitno so favorizirali 'svojo' politično stranko in njeno stališče. Nič čudnega torej, da so bili Španci zmedeni. Po televiziji so gledali kri, bolečino ljudi, njihovo vpitje, jok, ... ta dan je bil brez dvoma za marsikoga najhujša nočna mora.

Pravih odgovorov torej ni bilo! Zakaj? Vse glasnejša so bila namigovanja, da je tako ena kot druga stran (predvsem pa takratna vlada) zaradi prihajajočih volitev namerno prikrivala pomembne informacije, ki bi utegnile ogroziti njeno zmago na volitvah.

Predpogoj demokratične družbe je, da je javnost seznanjena o dogajanju, da ji mediji posredujejo čim bolj točne in celovite informacije, kar pa pomeni, da morajo imeti predstavniki sedme sile dober in pa zanesljiv vir informacij, ki jim pomembnih podatkov ne prikriva, kar naj bi se dogajalo po napadu 11. marca.

»Medijske oblike kot televizija, film ali tisk – kakor tudi medijske vsebine – vplivajo na naše razmišljanje in videnje sveta« (Littlejohn v Poler 1997, 23). Tako je jasno, da je bilo še kako pomembno, o čem bodo mediji pisali in katera pomembna dejstva bodo ostala še nekaj časa skrita. Kot se je izkazalo kasneje, je opozicija pripeljala do tega, da je bila takratna vlada primorana pomembna odkritja preiskave razkriti, še preden si je sama želela, saj se je zavedala, kaj bi posredna krivda za napad (zaradi zunanje politike, ki jo je vodila, in odkrite podpore Bushevi administraciji) pomenila na nedeljskih volitvah. In imela je prav.

Takratna španska vlada in opozicija sta oblikovali vsaka svojo tezo o krivcu za napad, in sicer naj bi bila po prvi, ki jo je zagovarjal takratni premier Aznar in celotna takratna vlada, za napad kriva ETA, medtem ko so bili v opoziciji bolj skeptični in so ves čas namigovali na možnost, da za napadom stoji kakšna islamistična teroristična organizacija, saj je denimo Al Kaida že prej odkrito grozila vsem, ki so se spustili v sveto vojno z Vzhodom in ki so podpirali ameriško invazijo Iraka, med njimi vsekakor tudi Španija.

Politični analitiki so po volitvah ugotovili, da je obstoječa vlada volitve izgubila po vsej verjetnosti zato, ker se je preveč ukvarjala s tem, kateri podatki smejo priti v javnost in kateri ne, kot pa s samim napadom in iskanjem krivde. Ker je ves čas vztrajno trdila, da ni dvoma, kdo za napadom stoji – po njihovem prepričanju ETA, kljub temu da je ta krivdo zanikala, uradni rezultati preiskave pa so bili drugačni, je ljudska stranka volitve izgubila in na oblast so prišli socialisti z Zapaterom na čelu.

Zato sem, na podlagi povedanega, v diplomski nalogi preučevala poročanje španskih medijev (osrednjih dveh dnevnikih časopisov - El Pais in El Mundo), ki je sledilo terorističnemu napadu na Madrid, imenovanem tudi 11-M.

## **1.1 Metodološko-hipotetični del**

### **1.1.1 Opredelitev predmeta preučevanja in ciljev naloge**

Predmet preučevanja diplomske naloge je (različno) poročanje dveh vodilnih španskih dnevnikov o napadu na Madrid. V analizo sem vključila nekatere splošne objektivne dejavnike – strukturo, zgodovino in značilnosti obravnavanih španskih dnevnikov. Osrednje področje preučevanja bo tako predvsem, kakšne so bile uradne izjave španske vlade po napadu in koga so mediji dobesedno navajali, koga le povzemali in kako so tudi sicer o napadu poročali.

Glavni cilj preučevane teme, v grobem predstavljene že v uvodu, je kronološka ureditev dogajanja tistega četrtkovega jutra na železniški postaji Atocha in še dveh drugih ter predstavitev mojih ugotovitev na podlagi natančne analize uradnih izjav in novinarskih prispevkov, objavljenih v časnikih El Pais in El Mundo na dan napada in v naslednjih dneh.

Omenjena dnevnika, ki kot vodilna časnika v državi še kako vplivata na oblikovanje javnega mnenja, sta s svojim (pristranskim) poročanjem pomembno vplivala na parlamentarne volitve, ki so sledile. Kako? To je bil eden glavnih ciljev preučevanja v diplomski nalogi.

Poskušala bom najti odgovore na vprašanja, kot so:

kakšen je bil odziv vodilnih dveh časopisov v španski prestolnici na tragedijo, ki je doletela Španijo;

kako je lastniška struktura omenjenih časopisov vplivala na kakovost poročanja;

so imeli mediji popoln dostop do pomembnih informacij in ali so te informacije tudi sproti in pravočasno posredovali španski javnosti;

kako sta El Pais in El Mundo vplivala na oblikovanje javnega mnenja, ki je že pred napadom 11-M nasprotovalo zunanji politiki, ki jo je zagovarjala takratna vlada?

### **1.1.2 Metode preučevanja**

Kot temeljno metodo preučevanja sem v svoji nalogi uporabila analizo vsebin primarnih in sekundarnih virov, kot so knjige, članki in ostale publikacije ter vsebine, objavljene na spletu, obenem pa sem ves čas podajala svoje mnenje in ugotovitve,



do katerih sem prišla na podlagi preučevanih virov. Uporabila sem torej v prvi vrsti analitično-sintetično metodo.

Obenem pa sem uporabila tudi historiografsko metodo, saj sem zaradi lažjega preučevanja objavljenih vsebin najprej sistematizirala dogajanje tik po terorističnem napadu in nadaljnje tri dni. Nato sem se osredotočila na odziv španske vlade ter opozicije - kakšne so bile njihove uradne izjave in na kakšen način so jih mediji podajali javnosti, kaj so razkrili, kaj zamolčali.

Pri samem preučevanju sem naletela na manjšo oviro, saj se je do španskih edicij časopisa El Mundo in El Pais v celoti praktično nemogoče dokopati. Zato sem se osredotočila na naslovnice ter na uvodnike. Poleg tega naj poudarim, da čeprav so od omenjenega napada minila že več kot štiri leta, so občutki španske javnosti še kako sveži, obenem pa tudi sam teroristični napad ni doživel sodnega epiloga, saj proces proti vsem (so)udeležencem v napadu še ni končan.

### **1.1.3 Hipoteze**

Na osnovi zadanega cilja naloge sem v nadaljevanju preverjala naslednje hipoteze:

glavna hipoteza (H1): španska vlada je usmerjala poročanje medijev o napadu;

izpeljana hipoteza (H2): španska časnikarstva El Pais in El Mundo sta glede na različno politično orientacijo svojih lastnikov različno poročala o terorističnem napadu, predvsem o krivcu napada:

izpeljana hipoteza (H3): poročanje obeh časnikov je bilo pristransko, selektivno in nepopolno.

### **1.1.4 Struktura diplomske naloge**

V prvem delu sem poskušala definirati terorizem. Poudarila sem tipične značilnosti in organizacijo skupin, ki na tak način delujejo, njihove cilje, namene in vzroke delovanja. Osredotočila sem se predvsem na primerjavo teroristične organizacije ETA, ki že več desetletij seje smrt po španskih tleh in deluje po načelih klasičnega terorizma, in skrajne islamistične organizacije Al Kaida, ki je tipični predstavnik modernega terorizma. Izpostavila sem tudi dejstvo, da teroristi (predvsem v zadnjem času) medije izkoriščajo v svoje namene in na tak način politično komunicirajo s političnimi vodji in svetovno javnostjo.

Sledi poglavje, v katerem sem se osredotočila na specifične okoliščine, v katerih so španski mediji poročali o tragediji v Madridu. Mediji so v času tragedije, kot je bila ta v španski prestolnici, odvisni v prvi vrsti od uradnih izjav. Pretreseni so navajali izjave politikov in jim slepo verjeli. Poleg tega pa se mi zdi pomembno, da pred obravnavo samih vsebin, izpostavim dejstvo, da je bil čas, v katerem se je zgodil 11-M, predvolilni čas, ko so politiki nabirali še zadnje glasove volivcev, za to je bil tudi pritisk vlade na medije toliko večji.

V tretjem delu sem predstavila španski medijski prostor. Opozorila sem na koncentracijo medijskega trga ter izpostavila vodilna španska dnevna časopisa, ki sta 'krojila' usodo prihajajočih španskih volitev. Obenem sem obrazložila tudi, zakaj sem se odločila, da v analizo poročanja o terorističnem napadu vključim ravno časopisa El Pais in El Mundo.

V naslednjem poglavju sem najprej predstavila politični stranki, ki sta se na volitvah leta 2004 borili za večino v parlamentu. Nato sem naredila še podroben kronološki pregled uradnih izjav, ki so jih po napadu dali glavni politični akterji, saj se mi zdi še kako pomembno njihovo poznavanje za nadaljnjo obravnavo.

V zaključnem delu sem podrobno analizirala poročanje dveh vodilnih španskih časopisov. Glede na to, da gre za visokokvalitetna časopisa, lahko predpostavljamo, da je bilo njuno poročanje profesionalno, kar sem v sami analizi podrobno preučila. Ali sta največja španska časopisa slepo sledila interpretacijam politikov, ki so njima blizu? Zanimalo me je predvsem, ali sta časopisa prek svojega poročanja o domnevnem krivcu za napad favorizirala določeno politično opcijo in s tem delno zavajala špansko javnost ter kateri je bil tisti ključni trenutek, ko so v njunih uredništvih vendarle podvomili v uradne vire in začeli nastalo tragedijo obravnavati v skladu z načeli novinarskega dela.

## 2 TERORIZEM - opredelitev pojma

Enotne in enoznačne definicije terorizma enostavno ni.

V Jeruzalemu je bila leta 1979 sprejeta naslednja definicija terorizma: »Terorizem je nameren, sistematičen uboj, ki paralizira in ustrahuje nedolžne ljudi in s tem seje teror v politične namene« (Netanjahu v Fossati 2005, 142).

»Modernega terorizma ne zanima identiteta posameznikov, število mrtvih pa je pogosto le sredstvo propagande, saj želijo akterji na tak način vplivati na mnenje množice in ustrahovati nedolžne ljudi« (Pacheco Lopez 2004, 127).

David J. Whittaker (2002, 3) navede kar nekaj opredelitev terorizma: »Nezakonita raba sile ali nasilja proti osebam ali lastnini za ustrahovanje ali prisiljevanje vlade.«

»Preračunana raba nasilja ali grožnja z nasiljem za vnašanje strahu, namenjenega prisiljevanju ali ustrahovanju vlad ali družb za uresničevanje ciljev, ki so v splošnem politični, verski ali ideološki (Obrambno ministrstvo ZDA)« (Whittaker 2002, 3).

Sicer pa je definicijo terorizma sprejela Evropske unija. Definicija določa, da gre za niz dejanj, ki spadajo med teroristične aktivnosti, gre pa za mednarodne akcije, katerih namen je destabilizacija ali uničenje temeljne politične, ustavne, ekonomske ali socialne strukture države. Na seznamu tovrstnih akcij so se med drugim znašli napadi na življenje oz. fizično integriteto posameznika, ugrabitve ljudi in letal, podtikanje požarov oz. eksplozij, itd. ([http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004\\_2009/documents/pa/718/718354/718354sl.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/pa/718/718354/718354sl.pdf) 15.7.)

Ena glavnih značilnosti terorizma pa je tudi, da so »osebe, ki so primarna, toda posredna tarča teroristov, same lahko nedolžne ali pa tudi ne, bistveno je, da so nedolžne njegove sekundarne, toda neposredne tarče. Tako lahko teroristi napadejo skupino civilistov, zato da bi ustrahovali celotno civilno prebivalstvo« (Primorac 2005, 48).

## **2.1 ETA - primer klasičnega terorizma**

11. marec 2004 je terjal več kot dvesto življenj, okoli 1500 ljudi je bilo ranjenih. Serija bombnih napadov je pretresla špansko prestolnico. Eno prvih vprašanj, ki se je porajalo v glavah Špancev, je bilo po vsej verjetnosti, kdo je avtor grozovitega napada. Nič čudnega, da je bila prva misel – Euskadi Ta Askatasuna (ETA), glavna teroristična organizacija v državi, ki je pripravila že nič koliko podobnih (sicer ne tako dobro organiziranih niti tako tragičnih) napadov. Tokrat naj bi bilo drugače.

ETA (poslovenjeno Organizacija Baski za domovino in svobodo) je bila ustanovljena leta 1959. Že ob ustanovitvi so njeni pripadniki močno nasprotovali Francovemu režimu. S številnimi protesti in uničevanjem infrastrukture so izkazovali svoje nestrinjanje s takratnim režimom. Diktator Franco je njihov jezik in kulturo zatrl, Baski pa so na nasilje odgovorili z nasiljem. Eden od glavnih ciljev, za doseg katerega si ETA še vedno močno prizadeva, je neodvisna baskovska država (Pacheco Lopez 2004, 101).

Tudi za to, ker gre pri ETI za primer političnega odpora, jo uvrščamo med klasične teroristične organizacije.

Za tradicionalne teroristične mreže velja, da so hierarhično strukturirane z jasnim vodstvom, da imajo jasno ideologijo in cilje ter da svoje dejanje skoraj vedno osmislijo. Res je tudi, da »ETA svoje bombne napade vedno vnaprej najavi, saj ne želi, da pride do krvavega masakra, ki bi lahko še bolj načel njeno podobo v javnosti, predvsem pri njenih pristaših« (Pacheco Lopez 2004, 101).

Politični poznavalci in strokovnjaki so kmalu po napadu na Madrid opozorili ravno na dejstvo, da ETA ponavadi še pred samim napadom javnost opozori in obvesti o svojih namenih. Tokrat ni bilo nikakršnega opozorila. Direktor Europol, Jürgen Storbeck, je napad komentiral z besedami: »Za napadom bi lahko stala ETA, a soočamo se z napadom, ki ni prav nič podoben tistim, ki jih je ETA izvedla do sedaj. Gre za popolnoma nov način napada« (Artal 2004, 22).

Klasične teroristične organizacije pa tudi največkrat po samem napadu v posebnem sporočilu prevzemajo odgovornost za svoja dejanja, obenem pa podajo tudi utemeljitve, zakaj so tako ravnale.

ETA bo svoje nasilje vedno izvajala »proti simboličnim ciljem – ki reprezentirajo, proti čemur se teroristi borijo, ali proti specifičnim osebam – ker jih osebno krivijo za razmere, ki jim teroristi nasprotujejo, ali pa z njimi poskušajo pritegniti pozornost« (Hoffman v Stojan 2004, 10).

## **2.2 Al Kaida – primer modernega terorizma**

Natanko 911 dni potem, ko sta 11. septembra Osama bin Laden in teroristična organizacija Al Kaida Združenim državam Amerike prizadejala hud udarec, naj bi skupina islamskih skrajnežev 'kaznovala' Špance. Svetovna javnost je bila v šoku, saj česa takega ni bila vajena.

Al Kaida se je sčasoma z vse več privrženci razvila v mednarodno in krovno teroristično organizacijo. Ravno zaradi svojega dosega, dobrega finančnega kritja in nepredvidljivega ravnanja je sila nevarna.

Al Kaida je »prva multinacionalna teroristična skupina enaindvajsetega stoletja« (Gunaratna 2003, 1). Osama bin Laden velja za ustanovitelja mreže, ki po svetu seje smrt.

Njeni cilji, za razliko od tradicionalnih terorističnih organizacij, niso definirani politično, temveč versko in ideološko. Za dosego ciljev so pripravljene 'žrtvovati' množice ljudi, lahko bi celo rekli, da je glavno vodilo njihovega delovanja: pobiti čim več civilistov. Njihove žrtve niso vnaprej določene osebe, ampak pobijajo vsepovprek (<http://en.wikipedia.org/wiki/Al-Qaeda> 25.9.)

Od klasičnih terorističnih organizacij se Al Kaida razlikuje tudi po tem, da je njena globalna mreža sestavljena iz več celic, znotraj katerih delujejo njihovi člani, ki pa se med seboj v večini ne poznajo.

Če že prevzamejo odgovornost za napade, je njihovo priznanje posredno. Največkrat pa svoje krivde niti ne priznajo javno.

Novi terorizem, kamor uvrščamo tudi Al Kaido, nekateri avtorji primerjajo ali celo enačijo z gledališčem. »Terorizem meri na gledalce, ne na dejanske žrtve. Terorizem je gledališče« (Jenkins v Stojan 2004, 16). Tako kot kakšna napeta drama v gledališču, je tudi teroristični napad spektakularen in nepričakovan. Posledice napada pa šokirajo in čustveno vpletejo 'gledalce' te izvirne predstave.

Napadi, ki jih pripravljajo pri Al Kaidi, imajo za osnovni cilj doseči čim večjo publiciteto. V kolikor posledice njihovega dejanja ne vključujejo širše množice, je to za njih brezpredmetno, saj mora o njihovih krutostih izvedeti ves svet. Naslovnice časopisov morajo biti polne črnih zgodb, televizijski in radijski programi pa prekinjeni zaradi smrtonosnih posledic njihovega napada. To so z napadom v Madridu vsekakor dosegli.

Borcem proti terorizmu Al Kaidi (še) ni uspelo priti do živega, čeprav si to močno prizadevajo. Res je, da ameriška zunanja politika zagovarja oster boj proti terorizmu, evropska politična sfera pa se bolj zavzema za diplomatsko ravnanje. Ravno zaradi te neenotnosti, kako se spopasti s terorizmom, Al Kaida ostaja močnejša.

Če so bili Španci pri ETI vajeni, da svoje napade vnaprej javno napove, nanje opozori, tokrat tega oznanila ni bilo. »Al Kaida ne pošilja pisem, v katerih bi prevzela odgovornost, niti ne uporablja kodnih besed, da bi dokazala pristnost svojih izjav« (Mickolus in Simmons 2002, x).

Prav tako ima ETA ozko targetirane žrtve, predvsem želi povzročiti materialno škodo. Nekaj civilnih žrtev je pri tovrstnih napadih sicer neizogibnih, a to vsekakor ni ETI-n glavni cilj, medtem ko je pri novem terorizmu drugače, tam štejejo žrtve, tam šteje tragedija, o kateri bodo ljudje še dolgo govorili, mediji na široko poročali, zgražala pa se bo celotna svetova javnost. Šteje odziv, ki ga tovrstno dejanje sproži.

### ***2.3 Mediji in terorizem***

Funkcija medijev ni zgolj informirati, temveč tudi interpretirati novice za tisti del javnosti, ki ni zmožen sam razbrati in razumeti celotnega konteksta podanih informacij (Pacheco Lopez 2004, 144).

Novi mednarodni terorizem, za katerega je značilna mrežna organizacijska oblika, katerega cilji so osnovani bolj na religiozni osnovi in pri katerem težko najdemo konkretno razlago za storjeno dejanje, se danes vzpostavlja kot oblika politične komunikacije prek medijev ([http://en.wikipedia.org/wiki/Terrorism#Mass\\_media](http://en.wikipedia.org/wiki/Terrorism#Mass_media) 25.9.)

Ni nekega klasičnega sporočila terorističnega dejanja, saj je samo sporočilo in cilj dejanja nasilje, ustvarjanje strahu in občutka, da je lahko vsak žrtev. Novi terorizem ne priznava nedolžnih.

Do sedaj najbolj znan primer mednarodnega terorizma, kot nove oblike političnega komuniciranja, je vsekakor napad na dvojčka v New Yorku.

Teroristi komunicirajo z javnostjo v prvi vrsti ravno prek medijev, saj lahko s pomočjo medijske pozornosti posredujejo svoje sporočilo najširšemu možnemu krogu ljudi. Občinstvo želijo predvsem šokirati, ga ustrahovati.

Da se bo določena novica dobro prodajala, je znano pravilo »slaba novica je dobra novica«, tudi zato mediji nikakor ne morejo ignorirati nasilnežev in njihovih grozodejstev. »Teroristi računajo na medije, da bodo ti podpirali njihovo grozo in strah vzbujajoče cilje, mediji pa izkoriščajo teroristična dejanja kot neizogibne novice, ki se izplačajo« (Livingston v Jezernik 2002, 18).

Teroristi tako uporabljajo vse tehnike množičnih medijev za politično komunikacijo in udarijo tam, kjer je medijska pokritost največja – prestolnica države je kot nalašč za to. Ena prvih medijskih organizacij, ki je vzpostavila odnos s teroristi, je televizija Al Džezira, ki teroristom omogoča komunikacijo z javnostjo.

»Terorizem s svojo dramatičnostjo vzbuja zanimanje javnosti, mediji pa dramatičnost terorizma aktivno vzpodbujajo v svojem prizadevanju, da bi pritegnili pozornost javnosti. Tudi s pretiravanjem, če je treba« (Thackrah v Jezernik 2002, 17).

### 3 MEDIJI IN SPECIFIČNE OKOLIŠČINE POROČANJA

Kot je bilo moč pričakovati, so španski mediji v dneh po napadu veliko prostora namenili tragediji, ki je doletela Španijo, in njenim posledicam.

11-M je pustil pomemben pečat tudi na španskem novinarstvu. Čeprav so od napada minila že štiri leta, je še vedno splošno veljavna percepcija, da so novinarji svoje delo slabo opravili, saj je pri poročanju manjkalo profesionalizma (del Burgo 2006, 61), Španci so bili deležni prikritih in prikrojnih informacij. Oba politična tabora sta tragedijo uporabila kot komunikacijsko strategijo za prihajajoče volitve. Vsaka stranka je s svojo razlago dogajanja skušala vplivati na medije in na njihovo poročanje. Opozicija je glasno oznanjala, da takratna vlada prikriva pomembna dejstva, takratna vlada pa je v želji, da obtožbe jasno zanika, naredila nekaj ključnih napak in med Špance zasejala še več dvoma. Meja, ki ločuje pravico do svobode govora in politično propagando, je bila v teh dneh večkrat prestopljena. Mediji pa so poleg političnega pritiska, ki so ga bili deležni v teh izrednih razmerah, podlegli še spektakularnosti in dramatičnosti pri svojem poročanju. Neznansko so se trudili državljane obveščati o vseh aktualnih in pomembnih stvareh nemudoma, a je želja po aktualnosti in pravočasnosti vplivala na samo kvaliteto ponujenih informacij (Vara v Vara in drugi 2006, 11).

»Novinarski prispevki so sestavljeni iz izjav in virov. Zato je pomembno, koga novinarji navajajo eksplicitno, koga manj eksplicitno in koga sploh ne navajajo. /.../ Dostop do medijev imajo predvsem družbeno močni akterji, ki nastopajo kot "dostopni vir" in kot "zanesljivi viri"« (Erjavec in Poler Kovačič 2007, 80). Pri poročanju o katastrofi tako velike dimenzije, kot je bil napad na Madrid, hitro pride do pristranskega in selektivnega ter nepopolnega poročanja prav zaradi dejstva, da večina novic temelji na uradnih izjavah politikov in drugih javnih uslužbencev, ki so v danih okoliščinah edini dostopni viri. Mediji so v tovrstnem trenutku praktično odvisni od njihovih izjav, saj so obenem tudi najbolj zanesljivi viri. Španska politika se je dobro zavedala vpliva, ki ga imajo mediji na občinstvo, obenem pa jo je najbrž skrbelo, kakšna bo njihova podoba med ljudmi, zato mogoče niso vedno delovali v interesu celotne javnosti, temveč so skrbeli za svoje dobro ime.



### **3.1 Poročanje v času tragedije**

»Atentat 11. marca je povzročil ogromen politični šok, pravo travmatično stanje, ki ga Španija ni doživela vse od julija leta 1936, ko se je začela državljanska vojna, polna ognja in krvi« (Vara in drugi 2006, 11).

Ker je bil napad nepričakovan, tako za prebivalce Španije kot za uradni Madrid, je nastala ogromna zmeda, zaradi česar je bilo tudi poročanje medijev precej neenotno, informacije so variirale iz minute v minuto.

»Novinarstvo je zaveznik uradnih virov, ki v sporočanjski proces vstopajo po svoji funkciji oziroma so del formalne strukture oblasti v družbi« (Erjavec in Poler Kovačič 2007, 147), še toliko bolj so bili pomembni uradni viri in njihove izjave v trenutkih, ko je ljudi grabila panika in ko so iskali odgovor na vprašanje, kdo jim je prizadejal bolečino.

Uradni viri so v primeru 11-M zavajali medije in posledično tudi javnost, saj je bil čas napada obenem tudi predvolilni čas, ko so politiki nabirali še zadnje volilne glasove in si slabe publicitete niso želeli, saj bi jim le-ta lahko močno škodila, koristila pa bore malo.

Izjave očitvidcev in udeleženi v tragediji so bile tudi v tem primeru pomembne, a je bila zgodba vsakega vpletenega v nesrečo specifična in ozka. Širšega pogleda na celotno katastrofo vpleteni niso imeli, saj so bili čustveno vpleteni in tudi zato je bila njihova zgodba pristranska. Tako se tudi nanje mediji praktično niso mogli nasloniti.

Vsekakor v sodobni družbi demokracije brez množičnih medijev ni, saj državljani prav s pomočjo medijev lažje oblikujejo stališče, presojujejo delovanje vlade in se konec koncev odločajo, vendar to lahko storijo le, naj še enkrat poudarim, če imajo dostop do točnih in nepristranskih informacij, česar pa uradni viri zmeraj ne nudijo.

### **3.2 Poročanje v predvolilnem času**

»Glavni cilj sodelovanja medijev v predvolilnem boju je zatorej na najboljši možni način prispevati k temu, da bo glasovanje volivcev temeljilo na zavestni presoji tistega, kar na volivce naslavlja tekmujoče stranke in kandidati oziroma politične usmeritve« (Lange in Palmer 1996, 9). Mediji so prisluhnili političnim veljakom, jim

dali možnost, da izrazijo svoje stališče, in s tem pomagali državljanom, da bo odločitev na volitvah lažja.

Ker imajo razni javni funkcionarji in vladni uslužbenci večji dostop do medijev, lahko lažje promovirajo svoja mnenja in s tem dosežejo odobritev in razumevanje javnosti, česar so se zavedali tudi španski politiki (Erjavec in Poler Kovačič 2007, 147).

Politiki prek medijev dobijo nekakšen 'feedback' od javnosti, ki se tako ali drugače odzove na njihove ideje in stališča. Tudi zato so se pri Ljudski stranki (PP) po vsej verjetnosti ustrašili, kaj jim utegne razkritje pomembnih obremenilnih dejstev prinesiti – nič obetavnega.

»Na splošno velja, da viri (radi) zagotavljajo informacije, ki so v njihovem lastnem interesu, ki jim torej tako ali drugače koristijo« (Erjavec in Poler Kovačič 2007, 146). Takratna španska vlada je zato s pomočjo medijev želela prepričati špansko javnost v to, da za napadi stoji ETA, saj se je bala, da ji v nasprotnem primeru grozi poraz na volitvah, ki so sledile. Po drugi strani pa takratni premier »Aznar nikakor ni mogel dopustiti, da bi množični mediji objavili mnenje, ki ga je podala španska državna obveščevalna služba (el Centro Nacional de Inteligencia ali krajše CNI) in ki se je razlikovalo od uradnega stališča vlade« (Garcia-Abadillo 2004, 129). To bi ga lahko stalo zmage na volitvah. Riziko je bil prevelik!

### **3.3 Pritisk (španske) vlade na medije**

Že kmalu po napadu je na prizorišče bombnih eksplozij prispel takratni notranji minister Acebes, ki je odločno zatrjeval, da ni nikakršnega dvoma, da je masaker, ki ga je bila deležna Španija, delo ETE (Artal 2004, 15). Kasneje je po poročilu španske državne obveščevalne službe (CNI) nekdanji minister v novi uradni izjavi zatrdil, da sicer ni nobenega dvoma, da za napadi stoji ETA, da pa tudi druge možnosti o krivcu niso izključene (del Burgo 2006, 272-273). Protislovje? Takratna vlada se je torej po eni strani že od samega začetka bala, da bi za morebitno napačno obtožbo krivca drago plačala na nedeljskih volitvah, po drugi strani bi ob neodločnem reagiranju tudi lahko izgubila pomembne glasove. Tako se je odločila, da bo zagovarjala teorijo, da za napadom stoji največja španska teroristična organizacija. To pa jo je kasneje po vsej verjetnosti stalo tudi zmage na volitvah.

Samega dejstva, da je takratni premier Aznar s svojo ekipo najprej (logično) pomislil na to, da je ETA tista, ki je Madridu prizadejala udarec, mu Španci po mojem mnenju niti niso toliko zamerili, bolj so ga kaznovali zaradi dejstva, da je takratna vlada vztrajala pri tem, da je ETA glavni krivec za napad tudi potem, ko je že vse kazalo na to, da je nevarnost prišla od zunaj. Napačno je ravnala tudi takratna španska zunanja ministrica Ana Palacio, ki je španskim ambasadorjem poslala sporočilo, v katerem jim je sporočila stališče uradnega Madrida, češ da je v napad vpletena ETA. Menila je, da je prav, da so o tem seznanjeni, v kolikor bi bili primorani podati kakšno izjavo (Pacheco Lopez 2004, 147).

Tudi Aznar se je osebno zavzel in poskrbel za to, katere informacije bodo prišle v javnost. Klical je urednike in direktorje časopisnih in televizijskih hiš v Madridu in Barceloni. Bil je neomajen. Jasno je bilo, koga za napad krivi. ETA je bila zanj krivec za masaker, ki ga je bila deležna Španija (Garcia-Abadillo 2004, 36).

Danes je pritisk na novinarje in urednike vse večji. Politika želi na njihovo delo vplivati z 'dirigiranjem' uredniške politike, včasih pa ji celo uspe poseči v samo vsebino, namenjeno za objavo. To se je zgodilo tudi v primeru poročanja o napadu na Madrid, saj si je takratna vlada močno prizadevala prikriti nekatera dejstva, zato je medijem posredovala svojo zgodbo. Mediji so ji dosledno verjeli. Vsaj na začetku! »Danes je državno cenzuro nadomestila zasebna« (Erjavec 1999, 97).

Glede na reakcijo takratne vlade, ki se je v prvi vrsti ukvarjala z avtorstvom napada, ne pa z vzroki, so enako ravnali španski mediji. Kdo stoji za napadi, so se spraševali? Je takšnega napada sposobna ETA? Nas je kaznovala Al Kaida?

## 4 ŠPANSKI MEDIJSKI PROSTOR

V Španiji smo danes priča medijski koncentraciji. Največja je skupina Prisa, ki obvladuje vse medijske kanale. Pod njihovo okrilje spada tudi najmočnejši časnik El Pais, ki ima tudi svojo spletno edicijo. Zelo priljubljena je televizijska postaja Cuatro (do leta 2006 se je imenovala Canal +) ter radijska postaja SER. Naštela sem zgolj najpomembnejše medije iz posamezne veje. Poleg tega se ukvarjajo tudi z založništvom knjig.

Sicer pa skupina Prisa izdaja tudi nekaj edicij v Latinski Ameriki, tako da je prisotna tudi na drugi strani Atlantika.

Na drugi strani je El Mundo bistveno manjši, saj delno sodeluje le z radijsko postajo Cope, ki je naklonjena krščanski veri in v večini primerov podpira stališča cerkve.

Zakaj je pravzaprav prišlo do koncentracije medijskega lastništva? Po vsej verjetnosti so se pri Prisi za združitev lastništva več medijev pod isto streho odločili zaradi ekonomskega vidika, saj se z večjo naklado in dosegom poveča tudi njihov dobiček. Problem nastane, ker zaradi stremljenja k čim večjemu dobičku medijev posledično ne zanimajo več toliko javne zadeve, kot pa senzacije, škandali in obrekovanja, ki vedno pritegnejo pozornost večjega dela občinstva, kar pa pride še kako prav teroristom, ki lahko s svojimi dejanji širijo svojo propagando.

Zaskrbljujoče posledice koncentracije lastništva so, da je zaradi nje vse manj neodvisnih medijev, ki naj bi v prvi vrsti javnosti zagotavljali nepristranske, zanesljive in točne informacije – kar je osnovno poslanstvo medijev.

### ***4.1 Najvplivnejša časnika v Španiji***

Za španski dnevni tisk je značilna zelo nizka naklada dnevnikov, saj jih le okoli sto doseže naklado več tisoč izvodov, kar pomeni, da le 25 odstotkov vsega prebivalstva dnevno vzame v roke časopis. Po vsej verjetnosti se glavni razlog za takšno stanje skriva v dejstvu, da ljudje prebirajo časopise na poti v službo. Največkrat že med samim potovanjem na delovno mesto časopis preletijo in ga odložijo na vlaku, avtobusu, metroju. Tako je doseg časopisov še kar velik, naklada pa ne ravno velika.

V Španiji imajo okoli 155 dnevnih časopisov, v večini gre za lokalne oziroma regionalne časnike. Časopisi, ki jim je uspelo dvigniti naklado od leta 1994 na dva in pol milijona izvodov, so prav tako povišali svojo naklado med vikendom. Tako na primer El País natisne tudi do milijon izvodov v nedeljo. S tem je podrl vse rekorde in je danes najbolj prodajani časopis v Španiji (Si Spain 1994).

Vodilni pri prodaji je poleg El País še El Mundo. Oba časopisa izhajata po celotni Španiji, sedež imata v Madridu. Sledi jima ABC. La Vanguardia in El Periodico izhajata v Barceloni in sta najbolj brana predvsem v Kataloniji, precej manj pa po ostalih regijah v Španiji.

Za analizo poročanja o terorističnem napadu na špansko prestolnico sem izbrala časnika El País in El Mundo. Zakaj? Ker menim, da časnika z dolgoletno zgodovino, največjim vplivom in z veliko naklado odločilno vplivata na obveščenost španskih državljanov. Predpostavljala sem, da sta visokokvalitetna časopisa, ki sta obenem tudi najbolj brana in prodajana v državi, pri svojem poročanju upoštevala profesionalne standarde novinarskega dela ter da sta pri poročanju o napadu državljanom ponudila korektne in nepristranske informacije ter da se nista v celoti naslanjala na uradne izjave političnih veljakov.

Še posebej pa me je zanimalo, kako sta vodilna dnevna časopisa v državi poročala o napadu zaradi dejstva, da so lastniki obeh časopisov v preteklosti precej odkrito podpirali določeno politično opcijo in favorizirali svoje politične veljake, kar se je odražalo tudi na vsebini objavljenih novinarskih prispevkov. Tako so lastniki skupine Prisa, v sklopu katere izhaja tudi El País, že ves čas naklonjeni levici, medtem ko so pri El Mundo dolga leta podpirali Aznarja in Ljudsko stranko. Ali se je to odražalo tudi pri poročanju o 11-M, bom pojasnila v analizi objavljenih člankov, ki sledi v nadaljevanju.

#### **4.1.1 El País**

El País (španska beseda za državo) je najbolj razširjen španski dnevni časopis.

Po zadnjem merjenju števila bralcev El País prebira skoraj 2.2 milijona Špancev (vir: Criterio 2005). Kar se politične orientacije tiče, je največji španski dnevnik naklonjen socialističnim demokratom.

Časopis je prvič izšel 4. maja 1976 (zgodnja faza španske tranzicije). Njegov ustanovitelj José Ortega Spottorno je časopis osnoval na modelu francoskega Le Monde. Danes pa je El País en del slovite Grupo Prisa (skupine Prisa), ki je bila ustanovljena leta 1972, njen oče pa je Jesús Polanco Gutiérrez ali krajše Jesús de Polanco (Seoane 2004, 7).

Poleg El Paisa v skupino Prisa sodita še dnevni športni časopis AS, gospodarski časopis Cinco Dias, poleg njiju radijska postaja SER, 40 drugih glasbenih radijskih postaj in televizijska hiša Cuatro TV. PRISA (Promotora de Informaciones, S.A) velja za največji medijski konglomerat in največjega založnika v Španiji (Wikipedia 2001d).

Polanca se je sčasoma prijel tudi vzdevek 'Jesús del Gran Poder' (Jesus z velikim vplivom), saj igra pomembno vlogo v zakulisju španske politike. Svoje naklonjenosti levici ni nikoli skrival (Imbert in Beneyto 1986, 102), kar se je odražalo tudi na poročanju njegovih medijev.

Medijska sporočila, piše Škiljan (Škiljan 1999, 32-33), vedno na določen način nadzoruje lastnik kanala, ta pa hoče, da so sporočila formulirana v skladu z njegovimi interesi. Logična posledica tega je potemtakem težnja, da javnost usmerja tako, da njegovi lastni interesi niso ogroženi.

Bolj konzervativna in klerikalna časopisa, kot sta ABC in El Mundo, sta Polanca pogosto obtožila, da ima monopol nad informacijami v Španiji ter da je poročanje medijev pod njegovim vplivom pristransko. Pogosti so bili tudi očitki, češ da Prisa pritiska in hujska špansko javnost proti Ljudski stranki in politiki, ki jo vodi, saj je prav ona v njihovih očeh glavni krivec za napad na špansko prestolnico (Peralta Espantaleon 2002, 19),

»Odnos med vlado premierja Aznarja in vodstvom skupine Prisa ne bi mogel biti slabši« (Seoane in drugi 2004, 320). Jose Maria Aznar je kakršnokoli dajanje izjav ali intervjujev posebej za medije skupine Prisa zavračal, še posebno po napadu 11. marca.

Po volitvah, ki so se iztekle v prid levici, je na uredništvo El Paisa prišlo kar nekaj pisem jeznih bralcev. Protestirali so, češ da so bili v dneh po napadu in pred volitvami deležni odkrite propagande in da so bile posredovane informacije pristranske. »Uvodnik z naslovom Llenar las urnas (Napolniti volilne skrinjice), ki je bil objavljen

na dan volitev, je bil politični pamflet socialistične stranke« (Seoane in drugi 2004, 561).

#### **4.1.2 El Mundo**

El Mundo (španska beseda za svet) velja za drugi največji španski dnevni časopis z 1.1 milijona bralcev dnevno in naklado 330.000 izvodov. (Elmundo.es 2008.) Prvič je izšel 23. oktobra 1989. Ustanovitelj je več: Alfonso de Salas, Pedro J. Ramírez (še vedno izdajatelj in urednik), Balbino Fraga in Juan González. Sami trdijo, da je njihovo uredništvo precej liberalno, precej odkrito pa so naklonjeni Ljudski stranki.

Pedro J. Ramirez je zelo ugledna javna osebnost. Mnogi ga imajo za edinega pravega ustanovitelja drugega največjega časopisa v Španiji (Freelance Spain, 2006), El Mundo je igral pomembno vlogo pri razkritju številnih škandalov, med njim je razkritje poneverbe poveljnika španske vojske Luisa Roldána ter razkritje nič kaj čednega ravnanja guvernerja španske Central Bank Mariana Rubia, ki je bil obtožen utaje davkov (Wikipedia 2001b),

Po 11. marcu 2004 so časnika El Mundo in La Razón, regionalna televizija Telemadrid in radijska postaja COPE za nepravilno in pristransko poročanje okrivili takratno špansko vodstvo, češ da so bile njihove izjave in informacije nepopolne, netočne in zavajajoče (Chalvidant 2004, 104),

El Mundo je v preteklosti precej odkrito podpiral politiko takratnega španskega premiera Aznarja. Med drugim Aznarjevim mandatom pa je prišlo do nepričakovanih trenj. El Mundo je odločitvi španske vlade, da v Irak pošlje svoje enote, ostro nasprotoval. Večer, preden so prve sile odšle proti Vzhodu, je Pedro J. Ramírez objavil kolumno z naslovom 100 razlogov proti invaziji Iraka. Harmonija med desnopolitično stranko in časnikom El Mundo je bila prekinjena (Wikipedia 2001b).

Potem ko je na oblast prišel Zapatero, so si pri El Mundu močno prizadevali, da je bila preiskava o pravem krivcu za masaker 11. marca pravilno izpeljana. Pomagali so pri odkritju številnih lukenj in pomanjkljivosti pri dajanju uradnih izjav, ki jim je bila španska javnost priča.

## 5 URADNI VIRI O NAPADU 11-M

»Vladajoče skupine ljudi v prid svojemu interesu načrtno sprožijo v tisku propagando, hkrati pa ustvarijo in ohranijo nadzor nad mediji. Prisilijo jih, da jim služijo tako, da vlečejo javnost za nos z dejstvi in dokazi, ki so v prid njihovim načrtom ...« (Tönnies 1998, 64), česar se je posluževala tudi takratna španska vlada v času marčevskega napada.

V španskem političnem prostoru igrata glavni vlogi dve politični stranki, ki se izmenjujeta na oblasti.

### 5.1 Ljudska stranka (PP)

Ljudska stranka je naslednica stranke, imenovane Ljudska Aliansa (Alianza Popular), ki je bila ustanovljena leta 1976 kot koalicija sedmih manjših strank (Wikipedia 2001c). Jose Maria Aznar (španski premier med letoma 1996 in 2004) je Španijo tesno povezal z ZDA, kar je stranko po vsej verjetnosti stalo izgube oblasti, na drugi strani pa jo je odmaknil od politike, ki ji je naklonjena Evropska unija.

“Skupaj naprej” (Avanzar Juntos) je geslo, s katerim je ta desno orientirana stranka nastopila na volitvah leta 2004, na katerih je zmagala opozicijska socialistična stranka. Kandidat za predsednika vlade je bil Aznarjev tesni sodelavec in zvesti naslednik njegove politike, Mariano Rajoy, ki pa podpore španskih volivcev zaradi Aznarjevega neprijubljenega vodenja zunanje politike ni dobil (Partido Popular 2008).

### 5.2 Socialistična stranka španskih delavcev (PSOE)

Socialistična stranka španskih delavcev, skrajšano Socialistična stranka, je najstarejša španska stranka. PSOE je na skrivaj ustanovila skupina tiskarjev, na pobudo Pabla Iglesiasa, leta 1879 v Madridu (Partido Socialista 2003b).

Kot vse ostale stranke je bila tudi PSOE med Francovo vladavino prepovedana in preganjana.

Na državnih volitvah leta 1982 je stranka dosegla zgodovinsko zmago (Partido Socialista 2003a.). Stranka je nato uspela zmagati še na volitvah leta 1986, 1989 in 1993 in Gonzales je ostal na premierskem položaju vse do leta 1996, ko je morala zmago priznati Ljudski stranki (Partido Socialista 2003c).



V času socialistične vlade je Španija vstopila v EU in potrdila članstvo v NATU.

Na volitvah leta 2004 je bila glavna nasprotnica Ljudske stranke. Njen kandidat Jose Luis Rodriguez Zapatero je stranko iz krize privedel do tesne zmage na teh istih volitvah.

PSOE in Ljudska stranka nista imeli enakega stališča glede vodenja zunanje politike. Socialisti so si želeli močnejših stikov z evropskimi državami in odmik od agresivne ameriške zunanje politike (Valenciano 2008). PSOE je bila ves čas močan nasprotnik in kritik vojne v Iraku. Sodelovanju Španije pri okupaciji je vseskozi ostro nasprotovala. Trdo stališče in odločenost, da odpokličejo španske vojake, prisotne v Iraku, sta jim po vsej verjetnosti prinesla zmago na volitvah leta 2004, ki so jo leta 2008 znova dosegli.

### **5.3 Za uradni Madrid dvoma o krivcu ni bilo**

Ko je ura odbila 7.39, so odjeknile tri velike eksplozije na vlaku na postajališču Atocha, štiri na vlaku v njeni bližini. Ena bomba je terjala več življenj tudi na postaji Santa Eugenia, dve pa še na postaji El Pozo del Tio Raimundo v predmestju Madrida. Eksplozije, ki so si sledile ena za drugo, so bile skrbno načrtovane, o tem ni nikakršnega dvoma.

Prvi državnik, ki je prispel na mesto, kjer se je pripetila tragedija, je bil takratni notranji minister Angel Acebes. Potem ko se je na lastne oči prepričal, kakšno je bilo dejansko stanje in kako je potekala evakuacija, je stopil pred medije in podal svojo prvo uradno izjavo, v kateri pa ni izrazil niti najmanjšega dvoma o tem, kdo stoji za napadi. Njegov odgovor je bil jasen: ETA (Artal 2004, 15)!

»Nič čudnega ni, da so takoj po terorističnem napadu vsi najprej pomislili, da je ETA odgovorna za masaker v Madridu, saj je ETA glavna teroristična skupina v državi, ki je v preteklosti 'udarila' že nič kolikokrat« (Rodriguez 2004, 101).

Drugi, ki je dal uradno izjavo o napadu, je bil Juan Jose Ibarretxe, baskovski regionalni predsednik, ki Etinem nasilju že ves čas ostro nasprotuje. »Baski so civiliziran narod. Prosim, ne govorimo o baskovskem terorizmu, za terorizmom stoji le ETA in ne narod« (del Burgo 2006, 229), je emocionalno pojasnil in obenem pozval vse ljudi naj se zberejo pred baskovsko mestno hišo in s tem pokažejo, da ne bodo dopustili, da bo ETA načela špansko demokracijo.

V imenu ljudske stranke je pred mikrofoni novinarja televizijske hiše Tele 5 kmalu potem, ko so odjeknile bombe, stopil Mariano Rajoy, kandidat za predsednika vlade v primeru zmage, in izrazil prepričanje, da za napadom stojijo teroristi. V svoji prvi izjavi je skušal ostati do neke mere previden, a da ne bi ETE neposredno okrivil za napad, ni mogel. Jasno je povedal, koga njegova stranka za napade krivi (del Burgo 2006, 246).

Tudi Jose Luis Rodriguez Zapatero, kandidat socialistov in vodja opozicije, je napad ostro obsodil, krivca pa ni direktno opredelil. »Morilci naj izgubijo upanje, naj vedo, da ne bodo nikoli dosegli svojih ciljev in da ne bodo ušli roki pravice« (Artal 2004, 23). Obenem se je v svojem govoru obrnil na takratno vlado in jo javno pozval, naj stopijo vsi skupaj in se enotni borijo proti terorizmu. (Priloga A: 1. uradna izjava Zapatera)

Oglasil se je tudi voditelj Batasune, že nekaj časa prepovedane politične stranke, saj je povezana z ETO, Arnaldo Otegi. »Menim, da za napadi ne stoji ETA, nastalo tragedijo je povzročil arabski terorizem,« je izjavil za radio Popular de San Sebastian. »Kot veste, je ETA vedno v preteklosti opozorila, preden je napadla,« je še opravičil ETO, obenem pa napadel špansko vlado z besedami: »Sami veste, da ima španska vojska svoje enote v Iraku. Ker sodeluje pri okupaciji, je zelo verjetno, da sedaj nosimo posledice« (Artal 2004, 25).

Naj na tem mestu izpostavim dejstvo, da je Otegi edini politični predstavnik, ki je v svoji prvi izjavi vsakršno vpletenost ETE zanikal.

Oba kandidata za vodenje španske vlade, tako Mariano Rajoy in Luis Rodriguez Zapatero, sta sporočila, da svoji volilni kampanji ne bosta nadaljevala.

Nekaj po 13. uri so Španci dočakali uradno vladno stališče. Takratni notranji minister Acebes je po koncu kriznega sestanka sklical tiskovno konferenco. Že v samem uvodnem nagovoru je odločno dejal: »Nobenega dvoma ni, za napadi stoji ETA! ETA je povzročila ta pokol in ni prvič, da je to poskušala izpeljati« (Artal 2004, 26).

Že med tiskovno konferenco so nekateri novinarji iz tujine izrazili dvom v ministrove besede. Po njihovem mnenju je bila večja verjetnost, da za napadi res stoji nekdo drug kot ETA, na katero je takratna vlada v tistem trenutku kazala s prstom.

»Nobena dvoma ni, da je za napad kriva ETA. Gospod Otegi zavaja javnost s smešnimi namigovanji in hoče odvrniti pozornost od pravega krivca,« je tovrstne provokacije zavrnil takratni notranji minister Acebes (del Burgo 2006, 248).

Zgodaj popoldne, natančneje ob 14.40 uri, je pred medije stopil tudi še aktualni premier Jose Maria Aznar. »Pogajanja z morilci, ki so že tolikokrat sejali smrt po španski zemlji, niso mogoča,« je med drugim izjavil vrhovni poveljnik obrambnih sil. S temi besedami je očitno namigoval na ETO. Sicer ETE kot glavnega krivca direktno ni navedel, po drugi strani pa je zavrnil vsakršno domnevno možnost, da bi lahko za tem zločinom stala kakšna islamistična organizacija. (Priloga B: 1. uradna izjava Aznarja)

V času Aznarjeve izjave so se že pojavili prvi dokazi, ki 'pravijo', da ETA pri napadu ni sodelovala ter da napadalci prihajajo od zunaj. Policija je v ukradenem kombiju odkrila sedem detonatorjev in zvočni posnetek v arabščini (del Pino, 2006: 104), o čemer so televizijske hiše in radijske postaje že poročale, medtem ko je uradni Madrid previdno molčal.

#### ***5.4 Nove ugotovitve in prvi dokazi***

Takratni notranji minister Acebes je ob osmi uri zvečer vnovič podal izjavo za javnost. Mediji so nanj pritisnili. Hoteli so odgovore. Tedaj prvič ni zavrnil v celoti možnosti, da za napadom stoji kakšna druga teroristična organizacija kot ETA. Acebes je sedaj povedal, da so angažirali policijo in ostale varnostne službe, da so pozorni tudi na vsako drugo sled, ki bi nakazovala, kdo je krivec za masaker v španski prestolnici (del Burgo 2006, 272-273).

Po Acebesovi izjavi je na časnik Al Kuds al Arabi, ki izhaja sicer v arabščini, izdajajo pa ga v Londonu, prišlo pismo, v katerem je skupina Brigade Abu Hafs al Masri v imenu Al Kaide prevzela odgovornost za napad (Artal 2004, 46).

Takratni premier Aznar je okoli 21.ure zvečer na dan napada domnevno poklical odgovorne urednike vplivnejših medijev v državi ter jim v izjavi zatrdil, da še vedno kljub novim dokazom ni dvoma o tem, da za napadom ne bi stala ETA (Artal 2004, 47).

Ko je bilo vse bolj jasno, da vladi stvari uhajajo iz rok ter da za napadom po vsej verjetnosti res stoji nekdo drug in ne ETA, kar je takratna vlada ves čas vztrajno

ponavljala, je na medije pritisnila še zunanja ministrica. Ministrica naj bi vsem ambasadorjem poslala pismo, v katerem jih je podučila, da naj tudi oni vztrajajo in zatrjujejo, da je jasno, kdo v resnici stoji za napadom. Tako naj bi tudi oni vplivali na poročanje medijev z dajanjem izjav v stilu, češ da je ETA glavni krivec za grozovito razdejanje na železniških postajah. Obenem pa so iz zunanjega ministrstva klicali tudi različne poročevalce iz drugih držav, ki že vrsto let poročajo o dogajanju v Španiji in njeni prestolnici (del Pino 2006, 128). Odziv tujih novinarjev na prejeti klic pa je bil drugačen, kot je takratna vlada najbrž pričakovala. Dopisniki so se namreč združili in napisali skupno protestno pismo. Poskus manipulacije je bil več kot očiten, a je kot vse kaže spodletel.

»Vlada je dolžna dajati informacije. Lahko poda svoje mnenje. Ni pa potrebno, da nas opozarja, kako naj poročamo v naših novicah. To je naše delo in ne delo vlade,« so zapisali v protestnem pismu (Artal 2004, 49).

Več časa, ko je minilo od ure, ko so odjeknile eksplozije, vse glasnejša so bila ugibanja, da je možno, da je napad pripravila teroristična mreža Al Kaida. Sicer so se Španci zavedali, da je tudi ETA sposobna grozovitega napada, a tokratni napad je bil kar preveč dovršen in spektakularen. Česa takega ETA vendarle ni sposobna narediti, so menili mnogi (Sánchez-Cuenca 2004).

Tudi petkovo dopoldne je bilo polno uradnih izjav. Jose Luis Zapatero, vodja PSOE, je ob 12. uri za televizijske postaje izjavil: »Čas je, da smo na strani žrtev in združeni proti terorizmu,« in dodal »Od vlade zahtevam, da bo dejstva hitro pojasnila« (del Burgo 2006, 294).

Oglasil se je Jose Blanco, še eden od vodilnih pri PSOE, ki je priznal, da njihova stranka sumi, da takratna vlada namerno zamuja z dajanjem uradnih informacij. »Kdor se igra z resnico v teh trenutkih, polnih bolečine, postaja zelo nevaren,« se je glasila njegova izjava (Artal 2004, 61).

Jose Marii Aznarju in njegovi stranki se je možnost za zmago na prihajajočih volitvah vse bolj izmikala, a je kljub temu v javnosti še vedno zatrjeval: »Nobene sledi še nismo opustili« (Artal 2004, 63). Zakaj tak pristop? Če kdo, potem se je on sam najbolje zavedal, da bi razkritje, da za smrtonosnim napadom stoji Al Kaida, zadalo njegovi stranki hud udarec ter da so volitve za njih že vnaprej izgubljene. V kolikor bi

se na koncu res izkazalo (kot se tudi je), da je napad 'povzročila' prav odločitev vladajoče stranke, da podpre ameriško okupacijo Iraka, ji tega Španci ne bodo (niso) odpustili tako zlahka.

Ko so predsednika vlade napadli iz opozicije, češ da takratna vlada prikriva bistvene informacije pred javnostjo, se je odzval z besedami: »V preteklih osmih letih se je vlada odločno in odgovorno ter s pomočjo družbe borila proti terorizmu v vsakem trenutku. V različnih situacijah je vlada delovala po načelu transparentnosti in to obljubo bo izpolnjevala tudi vnaprej« (Artal 2004, 63-64).

Tako takratni premier Aznar kot takratni notranji minister Acebes sta še v petek vztrajno dajala izjave o tem, da je napad delo ETE, čeprav so policisti že v četrtek odkrili kombi, v katerem so našli zvočni zapis priznanja, da je napad pripravila mednarodna mreža Al Kaida. Krivdo sta še vedno pripisovala ETI kljub pomanjkanju dokazov in kljub elektronskemu pismu, ki je prišlo na uredništvo časnika Al Kuds v Londonu, v katerem je Al Kaida prevzela vso odgovornost.

O tem, da so v tem času preiskovalci že našli sumljivo torbo (v njej so našli eksploziv, detonatorje in mobilni telefon, ki je služil kot sprožilec bombe), še vedno nihče ni govoril, vse do popoldneva, ko je okoli 18. ure o njeni vsebini spregovoril takratni notranji minister Acebes. »Najdeni eksploziv je Goma-2, ki ga je enkrat v preteklosti že uporabila ETA. Glavna preiskava gre še vedno v smer, da za napadom stoji ETA« (del Burgo 2006, 296). Sicer je takratni notranji minister dopustil možnost, da bi za napadom stal dejansko nekdo drug, a kot je sam poudaril, glavni krivec ostaja ETA.

Zvečer so sledile manifestacije, ki so se zgodile sredi prestolnice. Mnenja zbranih Špancev so bila deljena (Artal 2004, 75). Ljudje so vse bolj iskali informacije zaradi same potrebe po razumevanju sveta, v katerem se nahajajo. Informacija je namreč tista, ki zmanjša negotovost, ki jo je bilo v teh dneh pri Špancih precej.

Čeprav je v soboto nastopil volilni molk, se je zdelo, kot da molk še nikoli ni bil tako glasen, saj se je v glavah ljudi zastavljalo ogromno vprašanj, na katera so iskali odgovore, a ustreznih pojasnil niso dobili.

Ob enajstih dopoldan v soboto je pred mikrofonom znova stopil predsednik vlade. Špancem je zagotovil, da ETA ostaja glavni krivec za napad (Artal 2004, 110). Nekaj ur za tem se je tudi takratni notranji minister odločil, da bo vnovič podal svojo izjavo.

V svojem govoru, ki je bil precej podoben Aznarjevemu (uporabil je celo podobne besede in termine kot predsednik vlade pred njim), Acebes ne izključi možnosti, da bi celo več terorističnih organizacij sodelovalo pri grozodejstvu, ki je doletelo špansko prestolnico pred dvema dnevoma. Konec koncev pa je kljub temu tudi zanj ETA ostala glavni in edini logični krivec za napad. »Da bi napad pripravila Al Kaida? Nihče od odgovornih pri varnostnih silah mi do tega trenutka ni dal vedeti, da bi bila ta smer preiskave prava in najbolj verjetna,« je dejal (del Burgo 2006, 312).

V popoldanskem času se je na ulicah Madrida znova zbralo ogromno ljudi. Po neuradnih ocenah je več tisoč ljudi prišlo izraziti svojo jezo, nezadovoljstvo, sočutje in še kaj. Do manifestacij je prišlo po vsej državi (Barcelona, Bilbao, Oviedo, Palma de Mallorca, Valencia, Alicante, Granada, Sevilla, Zaragoza in drugod). V veliki meri je tako množično udeležbo prebivalcev sprožila bojazen, da jim oblast nekaj pomembnega prikriva (Artal 2004, 112).

Angel Acebes okoli osme ure zvečer javnost obvesti, da je policija prijela pet ljudi, osumljenih napada. Šlo naj bi za tri Maročane in dva Indijca. Takratni notranji minister je še pojasnil, da jih je do osumljencev pripeljal mobilni telefon in kartica, ki so ju našli v skrivnostni torbi poleg bombe, ki ni eksplodirala. To je bil eden bistvenih podatkov, ki so ga Španci dobili, preden so jih naslednje jutro čakale volitve (del Burgo 2006, 320).

Ker pa je očitno takratna vlada ugotovila, da jim stvari vse bolj uhajajo iz rok ter da je po vsej verjetnosti napad res pripravila skrajna teroristična organizacija iz Vzhoda, so uporabili vse 'sile', da bi Špance prepričali, da jim dejansko niso ničesar prekrivali med samo preiskavo. Malo pred pol deseto uro zvečer je na španski televiziji SER pred kamero stopil Mariano Rajoy. »Prišlo je do ilegalnih manifestacij, na katerih ljudsko stranko obtožujejo hudih zločinov. Pred vas sem stopil, da vas obvestim o tem precej nedemokratičnem ravnanju, ki ga do sedaj v zgodovini naše demokracije nismo poznali. S takšnim ravnanjem želijo nekateri vplivati in soustvarjati voljo volivcev na dan volitev, ko je kakršnokoli združevanje in zborovanje prepovedano,« je izjavil (Artal 2004, 118).

Dolžni niso ostali niti v opoziciji. Alfredo Perez Rubalcaba je prav tako nagovoril Špance v živo v imenu kandidata socialistov Jose Luisa Rodrigueza Zapatera. Zahteval je, da je boj za volivce pošten in pravičen. »Španski državljani si zaslužijo

vlado, ki jim ne bo lagala, vlado, ki bo vedno govorila resnico,« je ostro napadel ravnanje vlade Rubalcaba in za konec dodal, »po pridržanju sodeč, je islamska sled tista prava« (del Burgo 2006, 324).

Nekaj pred eno uro ponoči, natančneje ob 00.45, je takratni notranji minister Acebes potrdil obstoj videokasete v arabščini, na kateri je teroristična mreža Al Kaida priznala, da je ona pripravila napad 11. marca. »Na omenjenem posnetku govori moški, oblečen v tradicionalna arabska oblačila. Šlo naj bi za predstavnika te skrajne organizacije v Evropi. Potrdil je, da so odgovorni za razdejanje v Madridu,« je povedal takratni notranji minister Acebes (del Burgo 2006, 327).

## 6 PRIMERJAVA ODZIVA DVEH VODILNIH ŠPANSKIH ČASOPISOV NA 11-M

»Medijske vsebine odločilno vplivajo na naše razmišljanje in videnje sveta« (Littlejohn v Poler Kovačič 1997, 23), zato je še kako pomembno, na kakšen način so mediji poročali o samem napadu na Madrid in dogodkih, ki so sledili, saj so jih naslovniki dojemali kot nekaj, kar se je točno tako zgodilo.

V svoji diplomski nalogi nisem naredila samo analize novinarskega diskurza, bolj me je zanimalo, v kakšni meri sta se največja časopisa v državi navezovala in sklicevala na uradne vire, do katere točke sta slepo verjela političnim veljakom in kdaj sta (če sploh sta) v njihove izjave podvomila. Glede na lastniški strukturi, ki sta v preteklosti jasno podpirali vsaka svojo politično opcijo, me je zanimalo predvsem, v kolikšni meri se je simpatizerstvo z določeno politično stranko odražalo tudi pri novinarskem pisanju.

Pod drobnogled sem vzela ključne 4 dni poročanja glavnih dveh španskih dnevnih časopisov. S pregledom novinarskih prispevkov sem začela na dan napada, 11. marca 2004, ko še nihče ni slutil, da bo že nekaj ur po izidu v Madridu odjeknilo 10 bombnih eksplozij. Poleg tega sem natančno pregledala in analizirala izvoda obeh časopisov dan po napadu, 12. marca, dva dni po napadu, 13. marca, ter še izvoda, ki sta izšla na dan volitev, 14. marca 2004.

V analizo sem vključila vsega skupaj 38 strani in 42 člankov iz časopisa El Mundo in 54 strani in 60 člankov iz El Paisa. V petkovih izdajah sem obravnavala 34 El Paisovih in 20 El Mundovih člankov. V soboto sem analizirala 16 člankov iz El Paisa in 17 iz El Munda. Na dan volitev pa sem preučila 10 El Paisovih in 5 El Mundovih novinarskih prispevkov.

### **6.1 Naslovnici časopisa El Mundo in El Pais na dan napada**

Madrid, četrtek, 11. marec 2004. Zjutraj, ko sta na prodajne police prišla vroča izvoda vodilnih španskih dnevnih časopisov, še nič ni kazalo na to, da se Madridu obeta črno četrtkovo jutro.

El Pais na naslovnici objavi intervju s socialističnim kandidatom Jose Luisom Rodriguezom Zapaterom, ki je v pogovoru zatrdil, da je čas za spremembe.



Spremembe namerava doseči z dialogom in transparentnim delovanjem. »Dovolj je laži!« (Priloga C: Naslovnica El Pais 11. marec 2004) Med samim pogovorom je Zapatero oznanil, da si želi enotno in združeno Španijo, da pa ga skrbijo separatisti, kako daleč bodo šli v svoji zahtevi po neodvisnosti.

S kandidatom PSOE za sestavo nove vlade se je pogovarjal direktor in glavni ter odgovorni urednik časopisa Jesus Ceberio.

El Mundo je prav tako na naslovnici objavil članek, napisan na podlagi pogovora s socialističnim kandidatom za sestavo nove vlade, v kolikor bi PSOE dobila večino glasov na volitvah. Zapatero je v tem pogovoru optimistično napovedal svojo prihodnost in prihodnost njegove stranke. »Če zmagamo ali izgubimo, mi smo prihodnost!« V kolikor bi na volitvah zmagal, je Zapatero obljubil, da se bodo na političnem področju zgodile korenite spremembe, v kolikor bi izgubil, je stari-novi vladi napovedal, da jih bo ves čas budno spremljala odgovorna opozicija, ki bo pripravljena na dialog o ključnih vprašanjih. (priloga D: Naslovnica El Mundo 11. marec 2004)

Poleg omenjenega pogovora pa v zgornjem desnem kotu najdemo manjšo najavo pogovora z Zapaterovim protikandidatom Marianom Rajoyem, Aznarjevim naslednikom. »Več stvari želim storiti kot Aznar, prav tako jih želim opraviti bolje kot on.« Obenem pa je v omenjenem članku zapisano, da Rajoy prosi Katalonce, naj mu zaupajo svoj glas, v kolikor verjamejo v prihodnost Španije in ne nameravajo podleči pritiskom ETE.

ETA in njene težnje po odcepitvi Baskov od Španije so tako vendarle omenjene na naslovnici tistega sodnega četrtkovega jutra.

Vse je bilo v znamenju prihajajočih volitev in volilnega molka, ki je bil pred vrati. Nikomur se ni niti sanjalo, da bo Španija že čez nekaj ur tarča terorističnega napada.

## **6.2 Prvi odzivi na 11-M**

Španski mediji so se na napade nemudoma odzvali. El Pais in El Mundo sta v popoldanskem času izdala posebna izdava časopisa, posvečena izključno katastrofi, ki je doletela Španijo.

Naj pred samo analizo izpostavim dejstvo, da so vodilni mediji v državi v času tragedije in travme pristranski, da je njihovo poročanje selektivno in nepopolno, saj se pogosto preveč naslonijo na uradne izjave in jim slepo sledijo. »Michael Schudson je ugotovil, da obstajajo tri vrste pogojev, v katerih novinarji objektivno poročanje pogosto zanemarijo: v času tragedije, nevarnosti in ko gre za grožnjo nacionalni varnosti« (Navasky 2002, xv). 11-M je izpolnjeval vse tri, novinarji in uredniki so bili odvisni od uradnih virov, ki pa so dajali precej nepopolne in zavajajoče izjave.

Prve dane informacije so bile, da je v napade vključena ETA. Svoje uradne izjave so že podali vsi večji politični akterji. Pri pregledu obeh časopisov sem zasledila, da so pri obeh na več mestih izpostavili stališče nekdanjega notranjega ministra Acebesa in vladne ekipe, medtem ko so stališče takratne opozicije le mimogrede omenili.

»Matanza de Eta en Madrid« (Etin pokol v Madridu) je z veliki črkami pisalo na naslovnici časnika El Pais tistega popoldneva. Kar v petih kolumnah so avtorji jasno namigovali na to, kdo je po njihovem mnenju odgovoren za enega največjih zločinov v zgodovini Španije ETA (BBC 2004).

Uvodnik na prvi strani je govoril o eksploziji blizu postaje Atocha kot o napadu 11-M (podobnost z 11. septembrom in napadom na dvojčka v New Yorku je več kot očitna). Na stotine mrtvih na treh železniških postajah v Madridu – lahko govorimo o največjem pokolu v grozoviti zgodovini terorizma, ki deluje v Španiji, sem prebrala na več straneh.

Neposredno krivde za napad pri El Paisu niso pripisali ETI, ves čas pa so vztrajno namigovali ravno na to možnost.

Kasneje je v javnost prišla informacija, da naj bi takrat še aktualni predsednik vlade, Jose Maria Aznar, okoli poldneva telefoniral na vsa večja uredništva, torej še preden je dal svojo uradno izjavo. Zatrdil naj bi jim, da je krivec za napad ETA (Artal 2004, 47). Za čuda so pri časniku El Pais tokrat takratnega premierja dobesedno navajali ter uporabili besedo ETA že v samem naslovu članka na naslovnici – Matanza de ETA en Madrid (glej sliko 6.1).

Slika 6.1: Naslovnica posebne izdaje časopisa El Pais



Očitno je bil pritisk vlade premočan in kljub temu da vodstvo pri El Paisu večkrat simpatizira z levo politično opcijo, so se v času katastrofe in popolnega kaosa zanesli na izjave uradnega Madrida.

Na drugi strani so se pri El Mundu, ki je še do pred kratkim zvesto podpiral politiko do tedaj vladajoče opcije, malce distancirali od prve uradne izjave ministra Acebesa. V glavni naslov na naslovnici so vključili številke in ne direktnega krivca za napad – domnevno ETE. Mas de 130 muertos en la mayor masacre terrorista de la historia de España je pisalo z veliki črkami - kar bi pomenilo: Več kot 130 mrtvih v največjem terorističnem masakru v španski zgodovini. ETA je bila glavni osumljenec, a direktnih ministrovih obtožb (presenetljivo) v naslovu niso navedli, čeprav bi to od njih pričakovali prej kot od časopisa El Pais.

Ostali mediji (radijske in televizijske postaje) so svoje poslušalce in gledalce ves čas obveščali o aktualnem dogajanju na samem prizorišču in o nadaljnjem postopanju vseh političnih veljakov. Redna programska shema je bila ukinjena in prilagojena poročanju o grozovitem napadu, o katerem do tega dne še sanjal ni nihče.

Še štirje dnevi so bilo do volitev v španski parlament. Ljudje so se morali hitro odločiti, ali bodo vodenje države še vedno zaupali Aznarju in njegovi Ljudski stranki, ki je predvsem zadnja leta, odkar je bila na oblasti, močno podpirala ameriško zunanjo politiko in njihov boj proti terorizmu. So Španci sedaj drago plačali naklonjenost Bushu? Čeprav so politične stranke v boju za čim večje število sedežev v parlamentu svoje predvolilne kampanje nemudoma zaključile, volitve kljub nastali tragediji niso bile vprašljive.

### **6.3 Poročanje dan po napadu (12. marec)**

Španci so bili priča boju med tem, kar so trdili nekateri mediji in kar so zagovarjali drugi. Komu verjeti, so se spraševali Madridčani? Počasi jih je potrpljenje minevalo, zahtevali so pojasnila!

Najbrž lahko govorimo o najhujšem atentatu v zgodovini Španije. Samo v enem napadu je umrlo toliko ljudi, kot jih je ETA ubila v zadnjih trinajstih letih skupaj (El Pais 2004a), so bili seznanjeni Španci v petkovem El Paisu.

Že na naslovnici El Paisa je bilo polno številčk o domnevnih žrtvah (192 mrtvih in 1400 ranjenih), res pa je, da tokrat o ETI kot o glavnemu krivcu za napad niso več pisali v naslovu. V naslovu glavnega članka dneva so tokrat 'sporno' obtožbo, da je napad pripravila ETA, spustili. Takratna vlada očitno pri svojem zatrjevanju, da je napad delo skrajne separatistične organizacije, ni bila več tako prepričana. (Priloga E: Naslovnica El Pais 12. marec 2004)

Pri El Mundu so se odločili, da Špance nagovorijo z naslovom »El día de la infamia« (Sramotni dan), o številu preminulih in ranjenih so pisali znotraj članka. (Priloga F: Naslovnica El Mundo 12. marec 2004)

Velike fotografije iz kraja 'zločina', ki so se pojavile na naslovnica obeh časopisov, so obudile še zelo svežo bolečino, ki so jo skrajneži prizadejali španskemu ljudstvu le dan pred tem.

Pri hitrem pregledu naslovnice petkovega El Paisa mi je v oči najprej padel podnaslov, ki se je glasil Interior investiga la pista de Al Qaeda sin destacar a ETA (Poteka preiskava proti Al Kaidi, ki pa ne izključuje možnosti, da za napadom vendarle stoji ETA). Pod članek se je podpisal Juan Luis Cebrian, ustanovitelj časnika El Pais.

Pri časniku El Pais torej tudi dan po napadu niso v celoti opustili misli, da je nemara napad res povzročila ETA. Vladajoča koalicija je očitno na uredništvo močno pritislila. »Gre za nekakšno manipulacijo, saj so v nedeljo volitve. Nekateri očitno želijo zmagati brez slabe vesti, drugi jim le slepo verjamejo,« je komentiral pisanje Cebriana Federico Jimenez Losantos v časniku El Periodico de Catalunya (Barbero v Vara in drugi 2006, 99).

8 člankov so pri največjem španskem časopisu namenili dejstvu, da je takratni notranji minister v izjavi za javnost sprva zagotovil, da ni nikakršnega dvoma, da je za napade kriva ETA, kasneje pa izjavo spremenil in dopustil možnost, da je Špancem hud udarec prizadejala Al Kaida.

»Potrebovali so akcijo, da so znova opozorili nase, saj niso bili deležni pozornosti. Vsi privrženci ETE bodo končno spravljene za zapahe, še prej pa jih bo čakalo sojenje. Odgovorni za napad bodo storjeno škodo plačali, drago plačali,« je Špance z uradno izjavo ministra Acebesa seznanil avtor članka En la mira de ETA y de Osama Ernesto Ekaizer (Ekaizer 2004). Takratni notranji minister je namigovanja, da za napadom stoji kdo drug, kot npr. Al Kaida, na kar je na sklicani tiskovni konferenci namigovala novinarka iz tujine, ostro zavrnil, češ da Otegi z namigovanji, da napad ni delo ETE, zavaja javnost, o čemer so bili Španci prav tako seznanjeni v zgoraj omenjenem članku.

Spremembi Acebesove izjave, ko je pozno popoldne svojo uradno izjavo za javnost dopolnil, saj tudi sam ni bil več tako prepričan v to, da za napadom stoji ETA, so v El Paisu namenili posebni članek z naslovom El cambio de mensaje del ministro Acebes (JAR 2004). Špance so seznanili s tem, da je takratni notranji minister po kriznem sestanku z ostalimi vladnimi člani izrazil dvom glede avtorja napadov. Vseeno je vztrajal pri tem, da glavni osumljenec ostaja ETA.

O tem, da bi španska javnost lahko že nekaj ur po tem, ko so Madrid pretresle strahovite eksplozije, podvomila v ETI-no vpletenost v same napade, so pisali pri največjem španskem časopisu na več straneh – na naslovnici, v uvodniku, na 13., 18. strani...

V članku z naslovom Notranje ministrstvo kaže na Al Kaido, ETE kot krivca ni opustilo (Rodríguez 2004a), avtor prispevka med vrsticami še vedno nakazuje, da je za uradni Madrid edino ETA možni krivec za napad, čeprav so strokovnjaki že uro po napadu opozarjali, da napad ni bil izveden v stilu ETE in da je verjetnost, da za napadom stoji lokalni terorizem, res majhna.

Avtor članka z naslovom Cuatro atentados simultaneos causan una matanza en trenes de Madrid (Priloga K: Ibarretxejevo stališče) piše med drugim o Ibarretxejevem prizadevanju, da za kruta dejanja ETE Španci ne obsodijo vseh Baskov. Res je, da ima ETA glede napadov na špansko prestolnico 'bogato zgodovino', a tako velikega in dobro organiziranega napada evropska javnost še ni videla, opozarja avtor Jose Manuel Romero. Tudi to dejstvo je napeljalo strokovnjake na misel, da bi tovrstno taktiko napada prej uporabili islamistični ekstremisti, mogoče celo v povezavi z najbolj znano Al Kaido, na kar namigujejo tudi na strani 21 v članku z naslovom V stilu Al Kaide (Ramoneda 2004).

El Pais je v petkovi izdaji pisal o Rayojevem stališču o napadu na 45. strani. Že v samem naslovu Rajoya direktno navajajo, ko je dejal, da bo Španija verigo teroristov morilcev prekinila. V podnaslovu pa je jasno izpostavljeno, da je Rajoy v svoji izjavi z gotovostjo zatrdil, da je krut pokol delo ETE. Kot razlog napada, zakaj naj bi Špance tako kruto napadla ETA, je Rajoy v intervjuju za Tele 5 dejal, da želi ETA s tem dokazati svojo moč in pokazati javnosti, da je z njimi bolje doseči sporazum in preprečiti tovrstne morilske pokole, še piše avtorica Pilar Marcos (Pilar 2004).

Zapaterovo pobudo, da naj bodo Španci enotni in mirni, saj teroristi želijo ravno nasprotno – da postanemo nemirni ter da obračunamo med seboj, so Španci prebrali na 23. strani petkovega El Paisa. Krivca za napad Zapatero direktno ni označil. (Rodríguez 2004a) Sicer pa so Zapaterovemu odzivu na tragedijo pri največjem španskem časopisu namenili celostranski članek z naslovom Zapatero llama a la unidad de la nación contra el terror (Zapatero poziva k enotnosti v boju proti terorizmu). »Teroristi naj se zavedajo, da bodo od vsake vlade dobili enak odziv –

preganjali jih bomo zaradi zločinov, ki so jih storili,« je bilo sporočilo Zapatera, ki ga dobesedno navaja avtorica članka Anabel Díez (Díez 2004). Na tem mestu bi rada izpostavila še, po mojem mnenju, odlično potezo kandidata PSOE za sestavo vlade, ko je pozval takrat še aktualno vlado premierja Aznarja, da naj se vsi politični akterji skupaj s policijo združijo in skupaj napovedo boj proti terorizmu. Pobuda je pri Špancih naletela na super odziv, saj je kandidat pokazal, da je sposoben iti prek strankarskih delitev in se v dobro Španije povezati tudi z nasprotno stranjo.

Avtor članka na strani 50 z naslovom Otegi asegura que ETA no esta detras de esta masacre (Otegi zagotavlja, da ETA ne stoji za masakrom) je Špance seznanil, da je vodja Batasune napade ostro obsodil in jih pripisal arabskim skrajnežem, saj naj bi ti po njegovem mnenju kaznovali španski narod zaradi sodelovanja pri invaziji Iraka. »ETA ni sposobna ubijati na tako krut način,« navaja avtor članka A.G. Otegija (Priloga G: Otegijevo stališče). Za Otegija od samega začetka ni bilo niti najmanjšega dvoma, da so bombni napadi rezultat (ne)primerne španske zunanje politike, o čemer smo še lahko brali v petkovem El Paisu.

O tem, da sta se največji stranki v boju za sedeže v parlamentu in oba kandidata za vodenje španske vlade Mariano Rajoy in Luis Rodriguez odločila, da volilno kampanjo zaradi urgentnih razmer predčasno prekinita, je pisalo na 43. strani petkovega El Paisa (Aizpeolea in Valdecantos 2004). V članku z naslovom Los partidos suspenden la campana electoral y el Gobierno convoca hoy una manifestacion so precej malo pozornosti namenili dejstvu, da je volilna kampanja prezgodaj končana, bolj sta se avtorja osredotočila na dejstvo, da je takratna vlada čez dan spremenila uradno stališče ter da se je takratni premier po posvetu s kraljem in voditeljem stranke PSOE odločil, da za petek, 12. 3. 2004, skliče manifest z naslovom Z žrtvami, z ustavo in proti terorizmu (Con las victimas, con la Constitucion y contra el terrorismo). Sicer avtorja L. R. Aizpeolea in C. Valdecantos proti koncu izpostavita, da predsednik vlade v svojem zgodovinskem govoru ni nikoli z besedo omenil ETE, čeprav je ves čas namigoval na njeno krivdo. Precej več prostora pa sta namenila ministru Acebesu in njegovi obtožbi vseh, ki dvomijo v to, da je napad delo lokalne teroristične organizacije. Pod omenjenim člankom so objavili celotno izjavo predsednika vlade (El Pais 2004b). Mogoče me na tem mestu preseneča edino to, da te izjave ni nihče komentiral, ampak so jo zgolj v celoti navedli. V Aznarjeve besede,

ko je med drugim dejal, da vsi dobro vedo, da se tako množični napad ni zgodil prvič, s čimer na nek način napeljuje na 'starega' krivca – ETO, pa ni podvomil nihče.

Vtis, ki ga je dajala Ljudska stranka, je bil vsekakor ta, da je želela prikazati kot avtorja te grozovite tragedije ETO in ni želela, da bi kdorkoli podvomil v to, da bi to lahko storila kakšna druga organizacija. Zakaj? Očitno so se zavedali dejstva, da bo volitve težko dobiti, v kolikor se izkaže, da je za masaker v španski prestolnici odgovorna prav takratna vlada, ki je sodelovala pri ameriški okupaciji Iraka. Socialisti so na drugi strani ves čas namigovali prav na to možnost. O tem je govoril tudi uvodnik petkovega El Paisa (Priloga H: Uvodnik El Pais, 12. marec).

Pri El Mundu so v uvodniku z naslovom Nuestro 11-S (El Mundo 2004a) naredili povezavo z napadom, ki je pretresel Ameriko šest let nazaj. »M kot Madrid, M kot moriti, M kot mučenje, ki želi pravico s pomočjo prelite krvi,« je med drugim pisalo. Avtor omenjene povedi po vsej verjetnosti namiguje na to, da še ni mogoče z zagotovostjo pripisati krivde za napad nikomur, čeprav po drugi strani pravi, da postaja teza, da za napadom stoji Al Kaida, vse bolj verjetna. Prav tako pohvali ravnanje socialista Zapatera, češ da je podprl vlado ne glede na to, kdo je odgovoren za napad.

Tudi o skrivnostnemu videoposnetku, ki so ga policisti odkrili v kombiju v neposredni bližini madridske mošeje in na katerem naj bi se med drugim skrivalo priznanje, da je za Operacijo vlak smrti odgovorna Al Kaida, sta oba časopisa precej pisala. El Mundo je že na naslovnici objavil novico z naslovom Un e-mail reivindica para Al Qaeda la 'Operacion Trenes de la Muerte' (Romero 2004). Svoje bralce je avtorica članka Ana Romero seznanila s tem, da je krivdo za napad prevzela islamistična skupina, ki je svoje priznanje poslala v obliki elektronske pošte na uredništvo časnika Al Kuds al Arabi. V nadaljevanju je sicer avtorica poudarila, da vlada v Veliki Britaniji kot tudi senat v ZDA dvomita v verodostojnost zapisanega v omenjenem časopisu, a očitno je bila novica dovolj prepričljiva in verodostojna, da so jo uvrstili na samo naslovnico časopisa.

Na drugi strani pa je El Pais na 19. strani v petkovi izdaji pisal o tem, da je CNI (Centro Nacional de inteligencia) sumil že od samega začetka vpletenost Bin Ladnove mreže. V članku z naslovom El servicio secreto CNI sospecho desde primera hora de la implicacion de la red de Bin Laden so bili navedeni nekateri viri



blizu vlade, ki so priznali, da te možnosti takratna vlada ni sprejemala, vse dokler se ni pojavil skrivnostni kombi na Alcali de Henares, ko je postalo vse bolj verjetno, da za napadom stoji neka zunanja skrajna skupina. (Priloga I: CNI)

Vse do tega trenutka je časnik El Pais zagovarjal (no, mogoče ne ravno zagovarjal, ji pa ni odkrito nasprotoval) vladino teorijo o ETI kot glavnem krivcu, medtem ko je El Mundo ostal ves čas precej previden.

Na tem mestu pa so tudi bralci El Paisa lahko podvomili v verodostojnost izjav predstavnikov vlade, saj je avtor precej jasno opozoril in izpostavil stališče CNI, ki je misel na to, da za napadom stoji ETA, kmalu opustil.

Pri El Mundu so že na naslovnici v članku z naslovom El día de la infamia (Elmundo.es 2004) jasno izpostavili, da je kljub zagotovitvi vladnih predstavnikov, da za napadi stoji ETA - brez najmanjšega dvoma, policija pozno popoldne našla ukraden kombi, v katerem se je nahajalo sedem eksplozivnih sredstev in zvočni posnetek, na katerem so bili posneti verzi iz Korana.

Sicer so nato v posebni prilogi M2 takoj na začetku objavili novinarski prispevek Fernanda Masa, ki ga je naslovil s Trideset let pod pritiskom teroristov (Masa 2004), v katerem avtorica že v samem uvodu poudari, da je ETA v preteklosti pripravila že več kot 70 atentatov in da je prav španska prestolnica najbolj priljubljen kraj pri ETI-nih privržencih za napad. Mogoče je zato ta prispevek, ki ga najdemo na 2. strani v prilogi, pisan na kožo vladni teoriji, da je za napad odgovorna ETA, sicer pa kakšne večje naklonjenosti tej teoriji nisem opazila.

Na 7. strani petkovega izvoda časopisa El Mundo sem našla članek z naslovom Brutalni pokol v Madridu (Priloga J: Matanza brutal en Madrid). Že v samem uvodu avtor Fernando Lazaro izpostavi dejstvo, da je organizacija Al Kaida že priznala krivdo in prevzela odgovornost za napad v pismu, ki ga je poslala na sedež britanskega časopisa. Glede precejšnje verjetnosti, da so napad pripravili islamski skrajneži, avtor v nadaljevanju še omeni, da je do napada prišlo brez kakršnegakoli opozorila (op. p. kar ni ravno v stilu ETE).

Sicer pa večino članka avtor obravnava izjave ministra Acebesa. Sprva, ko je dejal, da ni niti najmanjšega dvoma, da je napad delo ETE, in kasneje, ko je opozoril še, da

sta najdeni eksploziv in dinamit enaka tistemu, ki ju uporablja ETA. Avtor do omenjenih izjav ni bil kritičen, temveč jih je zgolj navedel.

Edino v omenjenem članku pa sem zasledila informacijo o tem, da naj bi takratni notranji minister še dejal, da so odgovorni za napad nastavili kar nekaj pasti, da jih državne oblasti ne bi tako zlahka razkrinkale. Je s tem mogoče opravičeval svoje sprenevedanje, kdo v resnici stoji za napadom? Tega najbrž ne bomo nikoli izvedeli.

O tem, kako velike dimenzije bi lahko imela katastrofa, če vlak ne bi imel dvominutne zamude in bi do eksplozije prišlo znotraj postaje Atocha, je pisala Carmen Ramirez de Ganuza v članku z naslovom Načrtovali so večji masaker (Remirez de Ganuza 2004). Obenem izpostavi še Otegija, ki je javno zanikal kakršnokoli vpletenost ETE v napad. To je tudi edini članek, iz katerega je razvidna izjava nekdanjega vodje Batasune.

Špance je posebni dopisnik iz Amerike na 12. strani (Pardo 2004) obvestil o tem, da je ameriška stroka prepričana, da je napad delo Al Kaide. Bin Laden je grozil in napovedal maščevanje Italiji, Turčiji, Veliki Britaniji in Španiji, sedaj je svojo grožnjo uresničil, je poročal avtor Pablo Pardo o stališču, ki so ga imeli strokovnjaki za terorizem čez lužo.

Če zaključim, je bil odziv dveh največjih španskih časopisov dan po napadu presenetljiv glede na to, da sta v preteklosti odkrito kazala naklonjenost določenim političnim opcijam. Domnevala sem, da bodo pri El Paisu bolj kritično sprejeli ministrovo prvo izjavo in na sploh izjave vladajoče opcije, medtem ko bodo pri El Mundu vladino teorijo o ETI-ni krivdi glasno podprli. Zgodilo se je ravno nasprotno, kot smo lahko videli že nekaj ur po napadu, ko so v trafikah imeli posebno izdajo obeh časopisov. El Pais je že v samem naslovu jasno za napad bremenil ETO, medtem ko so pri El Mundo govorili le o množičnem pokolu in žrtvah napada.

Množični mediji določajo, kaj naj ljudje mislijo, katere so teme, na podlagi katerih se opredeljujejo. Tega se je (predobro) zavedala tudi takratna španska vlada, zato je želela na vsak način vplivati na poročanje španskih medijev, kar ji je do neke mere celo uspelo.

Pri El Paisu so sicer v celotni petkovi izdaji na več mestih opozorili na 'odprto' možnost, da napad ni delo lokalnega terorizma, a tako jasno, kot so mnogi pričakovali, tega niso storili.

Ne glede na to, da so bile zahteve Baskov po neodvisnosti v zadnjem času precej glasne in da so okoliščine tudi sicer nakazovale na to, da bi napade dejansko lahko pripravila ETA, je takratna vlada očitno prehitro zatrjevala, da za krvavim masakrom stoji glavna španska teroristična organizacija. Pri El Paisu so sprva tej teoriji slepo verjeli, medtem ko so pri El Mundu na več straneh postavili pod vprašaj ETI-no krivdo in opozorili tudi na možnost, da je napad prišel od zunaj.

Šele nekaj dni kasneje so v časniku El Pais Španci prebrali: »Športna torba, modre barve z rjavimi ročaji ter z inicialkami, je razkrila vsebino, ki pa ni vodila k ETI. Modra plastična vrečka za smeti, v kateri se je skrival eksploziv ... nič od tega materiala ni vodilo k ETI,« je poročal Francisco Mercado (Artal 2004, 62). Zakaj so se pri omenjenem časniku odločili, da bodo dejstva svojim bralcem razkrili šele v ponedeljek – dan po volitvah? Ker je takratna španska vlada šele v nedeljo dopoldan uradno oznanila, da so policisti odkrili videoposnetek, s katerim teroristična mreža Al Kaida prevzema odgovornost za napad.

Četudi je jasno, da so te informacije imeli že prej, jih javno niso objavili. Jasno je, da so vladne stranke želele vplivati na to, kateri podatki bodo postali javni in kateri ne. V določeni meri jim je to tudi uspelo. In kako lahko potemtakem govorimo o glavni dolžnosti časnikov, ki je, da svojim bralcem zagotavljajo objektivne informacije in so nekakšni njihovi psi čuvaji.

Marsikatera dejstva so bila torej znana že veliko prej, a o njih so bili temperamentni Španci obveščeni veliko kasneje. Detonatorji, eksploziv in njihova povezava s kombijem, v katerem se je vse to skrivalo, je vodilo daleč stran od ETE ter vse bližje teoriji, da so Špance napadli islamski skrajneži. Kopica strokovnjakov je že kmalu po odkritju prvih dokazov opozarjala, da napad ni bil delo, pod katerega se je podpisala ETA, temveč nekdo drug. Mediji so ta namigovanja največkrat preslišali in slepo verjeli politiki.

#### **6.4 Poročanje drugi dan po napadu (13. marec)**

Večina glavnih dnevnikov v Španiji je že na sobotni naslovnici postregla z impresivnimi slikami ogromne množice, zbrane na ulicah Madrida, ki je prišla izraziti svoje nasprotovanje terorizmu in deliti solidarnost z vsemi žrtvami in njihovimi sorodniki.

Na naslovnici El Paisa je bil objavljen velik naslov Španci na ulicah – Milijoni ljudi proti terorizmu.

V analizi objav v obeh časnikih sem našla kar nekaj primerov, kako so Španci prek transparentov in tabel, ko so se zbrali na večernih manifestacijah, izražali svoja čustva. Nosili so table s sovražnimi napisi proti vladi v stilu »Aznar, morilec« ali »NE vojni«, namigovali na to, da ETA ni sposobna tako kruto napasti. »Otegi, strahopetec, povzpni se na vagon!« ali »ETA ne, ETA ne!«. Na drug strani so vladali gromozanska tišina, velika napetost v zraku in skrita jeza. Glede na to, da je postajalo vse bolj očitno, da za napad ni nujno odgovorna ETA, čeprav bi jo po zgodovini sodeč res najlažje in najhitreje obsodili, so nekateri nosili tudi table z napisom, ki so izražale negotovost. »Quien ha sido? Quien ha sido?« (Kdo je bil? Kdo je bil?) (Priloga L: Naslovnica El Pais, 13. marec).

El Mundo je edini časopis v državi, ki je svojo naslovnico razdeli na polovico in je v večji meri ni posvetil zborovanju. Uredništvo se je odločilo, da desno stran posveti ljudem, ki so prišli na ulice nasprotovati ravnanju skrajnežev, medtem ko so na levi strani pisali o politiki. Acebes prepričan, da bodo nova odkritja potrdila ETO kot krivca (Lazaro 2004a), je bil glavni naslov v omenjenem časopisu dva dni po strahovitem napadu. Tokrat so ETO prvič omenili in izpostavili že na sami naslovnici.

»Policija preiskuje telefon in predplačniško kartico, ki ju je našla v torbi, ki ni eksplodirala. Takratni notranji minister je poudaril, da vidi povezavo med storjenim grozodejstvom in načinom, kako napada ETA. ETA je svojo vpletenost zanikala,« je Fernando Lazaro napisal v uvodnem delu zgoraj omenjenega članka.

V kolumni na 2. strani El Munda z naslovom Med ETO in Al Kaido je bil avtor Javier Ortiz (Ortiz 2004) kar precej kritičen do vladinega odziva na napad. Čeprav piše, da razume takratnega premierja in ministra Acebesa, zakaj sta usodnega jutra 11. marca najprej posumila, da je ETA znova 'udarila', po drugi strani izrazi razočaranje,

da je takratna vlada preveč zaupala instinktu in bila premalo pozorna pri dajanju izjav, ki bi morale v prvi vrsti temeljiti na dejstvih in ne na ugibanjih. Obenem pa je izpostavil še, da je opozicija prepričana, da takratna vlada prikriva pomembne informacije.

V El Mundu smo lahko ta dan, ko je bila volilna kampanja tudi uradno končana, prebrali intervju s kandidatom Ljudske stranke Marianom Rajoyem. Ključna izjava v intervjuju se je glasila: »Moje moralno prepričanje mi pravi, da je bila ETA« (EFE 2004). Med drugim je novinarka Victoria Prego, ki se je pod omenjeni intervju tudi podpisala, Rajoja vprašala, kako odgovarja na očitke, da je takratna vlada nekatere podatke zadržala zase in jih javnosti prikrila. »Dam vam svojo besedo, da imam ravno toliko podatkov kot vsi ostali Španci in nič več.« Intervju se zaključi s serijo vprašanj o tem, kako namerava bodoči premier voditi vlado in vladati Španiji. Takratna vlada je javnosti torej še vedno zatrjevala, da ničesar ne skriva in da v njenih očeh glavni krivec za napad ostaja ETA, čeprav je vse kazalo drugače.

V uvodniku z naslovom Predsednik za danes, zamenjava za jutri (Priloga M: Uvodnik El Mundo, 12. marec) smo ta dan lahko brali o ljudskem glasu, ki je nato že prihodnji dan odločal, kdo bo Španiji vladal prihodnja štiri leta. Avtor je analiziral razmere, v katerih so se Španci odločali. Kot je znano, sta se za mesto predsednika vlade borila predvsem Zapatero in Rajoy in več kot očitno je bilo, da je avtor omenjenega članka podprl kandidata ljudske stranke, ki je že bila na oblasti vse do takrat. »Mariano Rajoy je garancija za kontinuiteto z osmimi leti predhodne vladavine ljudske stranke«. Na drugi strani je avtor označil Zapatera kot dobrega kandidata, kot njegovo največjo pomanjkljivost pa mu je očital ne dovolj jasna in razdelana stališča. »Zapatero je lahko dober vodja, a ne ponuja jasnih in koherentnih rešitev pomembnih stvari za državo .«

Časopis El Mundo je v svoji sobotni ediciji objavil še transkripcijo informativne oddaje televizijske hiše SER. Voditelj omenjene informativne oddaje je med drugim dejal: »Policija je pridržala pet domnevnih osumljencev za četrtkov napad. Kot je pokazala preiskava, gre za tri indijske državljane in dva arabska državljana. Ne gre za pripadnike ETE« (Artal 2004, 123).

Na 7. strani opazim ogromen naslov Vlada krivi ETO (Priloga N: Vlada krivi ETO), kjer pišejo o tem, da vladni predstavniki odločno zatrjujejo, da še vedno ostaja glavna

smer preiskave ETA. Policija je stopila v stik s posebnimi agenti, da bi prišla resnici do dna, a misli na to, da je grozovit napad pripravila ETA (še) ni opustila.

Na splošno lahko rečem, da je primerjanja med načinom delovanja ETE in Al Kaide, preverjanje sledi in domnevanj je ogromno, zelo malo pa je podanih uradnih izjav in njihovih konkretnih interpretacij.

Tudi v El Paisu so lahko Španci našli vprašalnik, na katerega je odgovoril kandidat še aktualnega premiera Aznarja, Rajoy (Priloga O: Intervju Rajoy). Največ vprašanj je bilo zastavljenih v smeri, kako bo četrtkov napad vplival na glasove volivcev, pri čemer je Mariano izrazil upanje, da terorizem ne bo odločil volitev. Poleg je bila objavljena ogromna fotografija, na kateri je Rajoy, fotografiran na sedežu stranke skupaj z nekaterimi vojaki.

Vodjo ljudske stranke so povprašali še, če dejansko verjame, da ima ETA sploh tovrsten material in pripomočke, da bi lahko tak napad povzročila. »ETA je že večkrat pokazala, kako odločna je, da bo sejala teror, povzročala bolečino in poskrbela za to, da bo nastala škoda kar se da velika«, je odgovoril Rajoy.

Uvodnik pri El Paisu je imel tisti dan naslov Po pokolu (Priloga P: Uvodnik El Pais, 12. marec). Bralcem je avtor sporočal, da takratna vlada še vedno verjame, da je ETA odgovorna za grozovite eksplozije, ki so povzročile smrt več sto ljudi, ki so nič hudega sluteč zgodaj zjutraj stopili na vlak in se odpeljali v službo. Kljub temu da so se pojavili novi dokazi, ki pričajo o drugi zgodbi, na kar avtor v uvodniku posebej opozori, je takratni notranji minister Acebes zavrnil vsakršno drugo hipotezo in označil za podle tiste, ki dvomijo v ETI-no krivdo. »Način, na katerega se kaže enotnost demokratičnih strank v boju proti terorizmu, je da le-te podprejo namere vlade, pri čemer pa mora opozicija, pa tudi sicer prebivalci, vedeti, da lahko zaupa ljudem, ki vodijo boj proti terorizmu, kar pa pomeni, da mora takratna vlada o vsem zvesto in redno obveščati tako politične stranke kot ljudi, ki tvorijo javno mnenje« (Priloga P: Uvodnik El Pais, 12. marec). Proti koncu avtor zaključi z besedami: »ETI res ni verjeti na besedo, moramo pa priznati, da po navadi prizna svoja hudodelstva«. Avtor je torej opozoril na vse bolj verjetno opcijo, in sicer da ETA ni imela z napadom nič skupnega.

Proti koncu časopisa na dveh straneh najdem tudi članke, v katerih je izraženo stališče francoskih, britanskih in ameriških strokovnjakov. Vsi so enotnega mnenja, da bi tovrsten napad ETA stežka pripravila. Za njih je najbolj verjetna opcija, da je Al Kaida kaznovala Španijo za njeno posredovanje na Vzhodu.

Pozorna pa sem postala tudi na stran 24., kjer sem zasledila članek, v katerem so Španci prebrali, da je malo po napadu njihova zunanja ministrica pisala vsem diplomatom po svetu in jih pozvala na previdnost pri dajanju uradnih izjav ter jih opozorila, naj ne pozabijo omeniti, da je za masaker po vsej verjetnosti odgovorna ETA (El Pais 2004c). S tovrstnim ravnanjem je naredila tako sebi kot vladi več škode kot koristi. Ne preseneča me, da so pri El Paisu potezi ministrice Ane Palacio namenili toliko prostora in da so na njeno ravnanje posebej opozorili.

Na 26. strani pa je avtor Jose Manuel Romero lepo strnil vse uradne izjave in jih kronološko uredil (Romero 2004, 26). Ker je bilo vprašanje krivde za napad še vedno odprto, je avtor dopustil Špancem, da si na podlagi dejstev sami oblikujejo stališče in se odločijo, komu in kaj bodo verjeli.

Pri poročanju medijev iz skupine Prisa, kamor sodi tudi El Pais, je bilo sedaj že malo bolj očitno, komu so naklonjeni, komu verjamejo in koga podpirajo. Na to, da čedalje več stvari govori proti temu, da je za napad odgovorna ETA, kar je vneto zagovarjala takratna vlada, so pri El Paisu opozorili na več straneh.

Njihovo poročanje je bilo kasneje deležno številnih očitkov. »Skupina PRISA je pri poročanju večkrat favorizirala levo opcijo. Poročali so v stilu, da so informacije, ki jih posreduje takratna vlada, napačne. Njihov namen je bil jasen: želeli so vplivati na javno mnenje in na sploh javnost napeljati na misel, da vlada laže in da jo je potrebno na volitvah zamenjati« (Chalvidant 2004, 107).

Na drugi strani so pri El Mundu pokazali malce večjo naklonjenost desni politični opciji, a Ljudske stranke in njene 'teorije' vseeno niso v celoti podprli.

Na televiziji, radiu in v dnevnem časopisju so Španci še vedno brali in poslušali zgodbe udeleženih ljudi, na dan so prihajale podrobnosti drame, ki jo je bila deležna španska prestolnica in ki bi se lahko dogodile komurkoli izmed skoraj štiri milijonov Madridčanov.

»To je bil trenutek, ko je že celotna Španija vedela, da je za napad kriva Al Kaida, samo zunanji minister ne,« je dejal nek študent v izjavi za televizijsko mrežo SER« (Artal 2004, 136). Mislim, da izraženo mnenje dovolj jasno govori o tem, da so imeli Španci sprenevedanja dovolj.

Čeprav je bilo v tistem trenutku že več kot očitno, da pri napadu ETA ni sodelovala, je Acebes kljub vsemu še zadnjič pred odločilno nedeljo državljanom zagotovil, da morebitna vpletenost ETE v napad še ni v celoti izključena. »Policija še vedno preiskuje vse možne opcije,« je zatrjeval.

### **6.5 Poročanje na dan volitev (14. marec)**

El Mundo je svojo naslovnico razdelil na več delov in jo posvetil več aktualnim temam. Pet kolumn je govorilo o isti stvari, t.j. prve aretacije kažejo na to, da je za četrtkov masaker kriv islamski terorizem.

»Trije Maročani in dva Indijca aretirani zaradi povezave z mobilnim telefonom, ki so ga našli v nahrbtniku, kjer se je skrivala bomba« in »Vojaški predstavnik Al Kaide v Evropi priznal atentat na video posnetku, ki ga je pustil v mošnji v Madridu« sta se denimo glasila podnaslova nedeljske izdaje dnevnika El Mundo (Lazaro 2004b).

Glavna fotografija na naslovnici je bila posneta na demonstraciji na ulici Genova v Madridu. Na vseh protestnih tablah je viden napis »Paz« (mir).

Obenem pa na naslovnico uvrstijo tudi novico o tem, da se je 13. marca zvečer pred sedežem Ljudske stranke zbrala nepopisna množica, ki je vpila in žalila še aktualno vlado, Mariano Rajoy pa je napovedal ukrepe, v kolikor se to ne bi končalo (Garea 2004).

Tudi pri El Paisu so se odločili, da bodo bralce jasno in neposredno obvestili o novih ugotovitvah preiskovalne komisije že na naslovnici. Glavni naslov se je glasil Vse kaže na Al Kaido (El Pais 2004d), o ETI ni bilo več govora. Drugi, zelo velik naslov na naslovnici pa se glasi »Španija voli pod vplivom največjega atentata v svoji zgodovini«. Ta odsek so pri El Paisu namenili španskim volitvam in posebnim okoliščinam, v kateri se bodo Španci odločali, kdo jih bo vodil prihodnja štiri leta.

Glavna fotografija je iz enega od pogrebov, ko so se domači in prijatelji že poslavljali od tragično preminule osebe.



Znotraj časopisa sem našla pet kolumn, v katerih so avtorji jasno pisali o tem, da vsi znaki kažejo na to, da je glavni krivec za napad Al Kaida. Navedli so dejstva, ki so bila splošno znana, in sicer da so prve osumljence pridržali in da napad ni pripravila baskovska separatistična organizacija.

Posebej o tem, da so policisti našli videoposnetek, na katerem eden od pripadnikov islamistične organizacije odkrito priznava vpletenost Al Kaide v atentat, so Španci brali na 14. strani El Paisa (Rodríguez 2004b), kjer je avtor tudi grafično predstavil vse obremenilne dokaze, ki so policiste in državno varnostno službo pripravljali do zaključka, da je napad pripravila skrajna islamska skupina. Tudi maroški notranji minister je aretirance povezal z Al Kaido.

Med drugim pa uredništvo El Paisa ni moglo mimo demonstracij, ki so se zgodile dan pred volitvami, ko se je na ulicah in pred sedež Aznarjeve stranke zbralo več tisoč ljudi, ki so zahtevali od vlade resnico, še preden oddajo svoj glas posamezni politični opciji (El Pais 2004e). O tem, da so bili Španci prepričani kot še nikoli, da jim takratna vlada prikriva pomembna dejstva, so čivkali že vrabčki na vejah. »Aznar ne ve, da je za napad kriva Al Kaida« so vpili nekateri, drugi so jim odgovarjala » On dobro ve«. »Lažnivci, lažnivci« je odmevalo po španskih ulicah. Nekateri so na tak način izražali svojo jezo, spet drugim je bilo vseeno, kdo je bil za napad odgovoren, nasprotovali so že samemu načinu, na katerega so teroristi izrazili svoje nestrinjanje s špansko politiko - »Con los muertos no se juega« (S smrtjo se ne igra), je pisalo na tablah.

Zanimivo je mogoče še to, kar poudari avtor članka že v samem uvodu, in sicer da je manifestacije sprožilo verižno tekstualno sporočilo, poslano prek mobilnega telefona. Španci so sredi noči vstali in začeli protestirati okoli 3. ure ponoči.

Uvodnika sta se v preučevanih časopisih precej razlikovala.

El Mundovega je napisal Pedro J. Ramirez, njegov ustanovitelj in glavni in odgovorni urednik. Napisal je nekakšen pregled španske zgodovine in si malce upal napovedati špansko prihodnost. »Kakršenkoli bo že rezultat, danes bi morali vsi Španci zavrteti čas nazaj in razmisliti o svojem življenju. Kakršenkoli bo že rezultat, vsi demokrati bi ravnali prav, če bodo izkazali hvaležnost in priznali tistega, ki bo že jutri postal nov predsednik vlade. Jose Maria Aznar je osem let predano služil državi. Veliko bolj pomembne stvari obstajajo, kot da dokazujemo, kdo tukaj ukazuje, in da ne zaupamo

v vlado.« Za konec še avtor predlaga, v kolikor nobena stranka ne bi dobila večine, da se ustanovi skupna vlada, ki bo uspela stabilizirati razmere in umiriti Špance (El Mundo 2004b).

El Pais je objavil uvodnik z naslovom »Mas que nunca: a las urnas, ciudadanos«. Bolj kot kdajkoli je pomembno, da greste na volišča, je med drugim pisalo že v samem naslovu (Cabeiro 2004). Avtor Jose Cabeiro se osredotoči na pomembnost volitev v takšni situaciji, ko je demokracijo močno zamajal terorizem. To je bil njihov namen in uspelo jim je, med drugim komentira. Obenem pa izrazi dvom v to, kako odkrita je bila takratna vlada v teh dneh s svojimi državljani. Če je Acebes ves čas zatrjeval eno, na drugi strani pa tik pred volitvami pride do aretacije 3 Maročanov in 2 Indijcev, ki so pomagali Al Kaidi izpeljati ta napad, kdo nas ima sedaj za norca, se sprašuje. Tudi sam vidi manifestacije proti vladi kot edini logični odgovor na njeno početje. Za konec še priznava, da so imeli mednarodni strokovnjaki ves čas prav, ko so opozarjali, da tovrsten tip napada vedno pripravi Bin Laden in da napad 11-M ni bil v stilu ETE.

### **6.6 Ocena poročanja obeh časopisov**

V primeru napada 11-M pa lahko govorimo na nek način o spirali molka.

Osnovna ideja spirale molka, ki jo je razvila Elisabeth Noelle-Neumann, je, da posamezniki previdno izražajo svoja mnenja. Spregovoriti ali ne, se odločajo, na podlagi tega, da se izognejo negativnim sankcijam. Posamezniki si pri tem pomagajo z rezultati zaznav "kvazistatističnega organa", s katerim natančno ocenijo mnenjsko klimo. Glede na te ocene se potem odločijo spregovoriti ali ne (Noelle-Neumann 1993, 23).

»Ko je neka ideja sprejeta s strani večine, se tisti, ki se s tovrstnim razmišljanjem ne strinjajo, počutijo izolirane in zato svojih pogledov javno ne izražajo, jih skrivajo« (Pacheco Lopez 2004, 148).

V tem konkretnem primeru si je takratna španska vlada močno prizadevala, da do tega pride. Želela je ustvariti spiralo molka, želela je, da mediji poročajo v njeno korist in s tem doseči, da večina Špancev sprejme teorijo, da za napadom stoji ETA. Vsi vladni predstavniki so v en glas zatrjevali, da dvoma o krivcu ni. Zanje je bil odgovor

več kot jasen! Nekateri mediji (op. p. El Pais vsak dan bolj) so se temu prav po tihem upirali.

»Številni dejavniki napeljujejo medije na to, da se prilagodijo zahtevam države in korporacij. Nasprotovanje oblasti je drago in težavno; potrebna so visoka merila dokazovanja in argumentiranja, kritična analiza pa seveda ni dobrodošla pri tistih, ki lahko silovito reagirajo in določajo nagrade in kazni« (Chomsky 1997, 139-140). Glede na navedeno, lahko kaj hitro ugotovimo, da mediji pogosto odsevajo interes oblasti in ne svojega resničnega stališča ter s tem prikrajšajo svoje občinstvo, da si lahko ustvari jasno in točno sliko o posamezni zadevi, kar se je po videnemu zgodilo tudi v Španiji v dneh, ki so sledili napadu. Tudi španski mediji si namreč niso upali preveč na glas nasprotovati takratni oblasti, kajti to bi pomenilo, da ne podpirajo vladinega globalnega protiterorističnega boja in da nasprotujejo temu, da morajo odgovorni za napad (po prepričanju vlade ETA) kazen drago plačati, za kar si je takratna vlada od samega začetka jasno prizadevala.

Nekateri člani Ljudske stranke, ki je vse od napada ostala v opoziciji, še vedno zagovarjajo teorijo, češ da je bil grozovit napad na špansko prestolnico rezultat zarote, ki je bila izpeljana z namenom, da vladajočo stranko izrinejo iz oblasti. Tej teoriji niso bili načeloma naklonjeni pri nobenem od časopisov, bolj so bili naklonjeni misli, da je takratna španska vlada svoje posredovanje v Iraku drago plačala.

Le slab mesec pred 11. marcem, natančneje 18. februarja, je ETA oznanila, da je oboroženega nasilja v Kataloniji začasno konec. Ljudje so se premirja razveselili, nad geografsko definiranim premirjem pa nista bili ne takratna vlada ne opozicija najbolj navdušeni.

Čeprav je kazalo drugače, ETA brez nasilja ni zdržala prav dolgo. Že 29. februarja je španska policija za las preprečila napad, ki ga je baskovska separatistična skupina skrbno pripravljala v prestolnici. Torej, le 11 dni pred strahovitim napadom, ki je pretresel ves svet, je na obrobju Madrida španska policija prijela dva pripadnika ETE, ki sta se vozila v kombiju, napolnjenem s 50 kilogrami eksploziva. To so dejstva!

Tako ni prav nič čudnega, da so bili pri Ljudski stranki res sprva prepričani, da je šlo 11. marca za dogovorjen napad ETE, ki ga je bolj po tiho podprla tudi Socialistična stranka Zapaterra.

Politični analitiki verjamejo, da bi, v kolikor bi Ljudski stranki dejansko uspelo dokazati, da je z napadom (ne)posredno povezana tudi ETA, uspelo ostati na oblasti in da bi to le še dodatno okrepilo njen položaj med španskimi volivci. Aznar bi tako na nek način ljudem dokazal, da je bila njegova stroga protiteroristična politika edina pravilna. Tega se je ves čas zavedal tudi sam, zato je kar nekajkrat močno pritisnil na španske medije. Želel je vplivati na njihovo poročanje. Do neke mere mu je to vsekakor uspelo.

Presenetilo me je dejstvo, da so takrat še aktualnemu premierju sprva slepo zaupali pri El Paisu. Posebej poročanje dan po napadu ni bilo nič kaj kritično do uradnih izjav in je v veliki meri le povzemalo sporočila, ki so jih v javnost lansirali različni politiki. El Pais je potem vsak dan bolj dvomil v izjave uradnega Madrida in vse več pozornosti namenjal strokovnjakom iz tujine, mnenju ljudi iz CNI ter novim dokazom, do katerih se je dokopala policija, ki so vodili k islamskim skrajnežem. Izjave vladnih predstavnikov so vedno bolj podrobno analizirali in komentirali. Naklonjenost Zapateru in takratni opoziciji ni bila posebej opazna, bolj sem dobila občutek, da je nasprotovanje politiki Aznarja naraščalo.

Pri El Mundu so sprva (tudi presenetljivo) precej z distanco sprejemali izjave vodilnih političnih akterjev. Pričakovala sem večjo vdanost aktualnemu premierju Aznarju. V posebni popoldanski izdaji časopisa le nekaj ur po napadu v samem naslovu krivde niso pripisali ETI in so bili pri samem poročanju malce bolj skeptični in previdni. Sicer so v naslednjih dneh popuščali vladnim pritiskom in vse več prostora namenili novicam, pisanim njim na kožo, a sprva so ravnali precej profesionalno.

Jasno je torej dejstvo, da je napad pripravila skrajna islamska organizacija, kar je pokopalo takratno špansko vlado. Španska udeležba pri okupaciji Iraka, španski parlament ji je ves čas ostro nasprotoval, je bila hudo kaznovana. Noben od časopisov, ki sem jih vzela pod drobnogled, ni tega jasno izpostavil v samem začetku in se postavil vladi po robu. Pri obeh so puščali vrata odprta in si sčasoma oblikovali bolj jasno stališče, čeprav sem pričakovala oster napad vlade s strani uredništva El Paisa ob odkritju ključnih (obremenilnih) dokazov, kar pa se ni zgodilo.

Naj za konec izpostavim še zanimivo primerjavo, ki jo je o napadu na Madrid in o napadu na newyorška dvojčka naredil Marcel Štefančič Jr. Ugotovil je, da so Španci po verižnem terorističnem napadu, v katerem je umrlo kar 200 ljudi, ravnali ravno

obratno, kot so po podobnem, a še hujšem napadu na slovita dvojčka storili Američani.

»Prvič, najprej so organizirali množične demonstracije - na ulice je prišlo na milijone ljudi. Sporočilo tega marša je bilo dvojno: po eni strani je šlo za protest proti terorizmu, nasilju in gnusnemu pokolu, po drugi strani pa za protest proti takratnemu premierju Aznarju, ki je kljub nasprotovanju večine Špancev - hej, 15. februarja 2003 se je protivojnih demonstracij udeležilo kar 10% Špancev! - podprl Bushevo invazijo na Irak, katere stranski efekt je bil verižni teroristični napad na madridske potniške vlake.

Drugič, dva dni kasneje, v nedeljo, so množično odšli na volitve in Aznarja odpoklicali, bolje rečeno - izvolili niso provojne Aznarjeve ljudske stranke, ampak protivojno Zapaterovo socialistično stranko« (Štefančič 2004).

## 7 SKLEP

Dejstvo je, da je Madrid natanko 911 dni kasneje po tragediji v ZDA doletela huda katastrofa: polna smrti, bolečine, krvi in obupa.

Teroristični napad na špansko prestolnico je imel posledice za celotno Evropo, še posebej za temperamentno Španijo. Samo ugibamo lahko, če bi uspelo takratni španski vladi ob točnih informacijah in pravih odzivih zmagati na volitvah, ki so sledile 3 dni po napadih, in tako ohraniti večino v parlamentu. Ker pa sta takratni premier Aznar in njegova ekipa za napad glasno obtožila ETO kljub neizpodbitnim dokazom, da za napadom stoji teroristična skupina Al Kaida, so morali zmago priznati opoziciji.

Kot vemo, je eden od predpogojev demokratične družbe ta, da je javnost seznanjena o dogajanju s čim bolj celovitimi in točnimi informacijami, kar pa se v tem primeru ni zgodilo, saj je bila španska javnost deležna (ne)namernega zavajanja s strani takratne vladajoče opcije.

Dogodki 11. marca so preplavili medije. Vnovič se je izkazalo, kako pomembno vlogo igrajo mediji v procesu obveščanja in kako močno s svojim poročanjem vplivajo na mnenja in stališča javnosti.

A ker so mediji v tovrstnih posebnih okoliščinah še kako odvisni od uradnih izjav, je bilo njihovo poročanje pogosto enostransko, zavajajoče in premalo kritično. Namesto da bi podvomili v izjave uradnega Madrida in kritično analizirali uradne vire, so o samem napadu dramatično poročali in spodbujali čustvene odzive pri občinstvu. S tem sem potrdila tretjo hipotezo, ki se je glasila, da je bilo poročanje obeh časnikov pristransko, selektivno in nepopolno.

Po primerjavi objavljenih vsebin in danih uradnih izjav sem prišla do zaključka, da je bilo v dneh po napadu pri poročanju prisotne zelo malo kritičnosti in objektivnosti, mediji so bili ves čas preveč poslušni in v pravilnost in točnost vladinih ravnanj niso podvomili, tudi zaradi pritiskov, ki so jih bili deležni s strani vladinih predstavnikov. Španska vlada je želela direktno usmerjati poročanje medijev o napadu. Takratni premier je klical na uredništva medijev in tedanja aktualna zunanja ministrica je poslala dopis vsem veleposlanikom. Mediji so bili na začetku precej previdni in poslušni, a kaj kmalu so podvomili v točnost danih uradnih izjav, ki so bile na trenutke

površinske in so vsebovale preveč pomanjkljive informacije. Tako se je moja glavna hipoteza, ki se je glasila, da je takratna španska vlada usmerjala poročanje medijev o napadu, izkazala za točno.

Odziv obravnavanih časopisov, kot je razvidno iz primerjave njunega poročanja v času tragedije, je bil presenetljiv tudi zaradi dejstva, da sta tako El Mundo kot El Pais v preteklosti odkrito kazala naklonjenost različnim političnim opcijama, sedaj pa njuno poročanje ni bilo ravno v skladu z njunimi preferencami.

Posebej od vodstva časopisa El Pais sem pričakovala, da bo dal več možnosti opoziciji in predstavitvi njenih stališč ter da bo do takratnega premierja Aznarja in izjav njegove ekipe bolj kritičen. Na drugi strani so odgovorni pri časopisu El Mundo že na samem začetku uradne izjave o napadu obravnavali z neko mero distance – v posebni izdaji, ki je na prodajne police prišla le nekaj ur po napadu, ETE niso direktno obtožili in krivde o napadu niso tako očitno pripisali ne eni in ne drugi strani.

Na podlagi navedenih dejstev lahko trdim, da španska časnika, kljub drugačni politični orientaciji svojih lastnikov, nista tako zelo različno poročala o terorističnem napadu, predvsem o krivcu napada. S tem sem drugo izpeljano hipotezo zavrnila.

Oba časopisa sta bila sprva bolj kot ne naklonjena vladini teoriji, da je ETA organizirala masaker, kot ga Španija še ni videla, in manj strokovnjakom, ki so ves čas opozarjali, da je islamski terorizem kaznoval takratnega premierja Aznarja in njegovo naklonjenost Bushevi administraciji.

Nikoli se ne bomo dokopali do odgovora, kaj in kako bi se takratne razmere razpletle, če napada ne bi bilo. Povezava med povodom in odgovornostjo za napad bo ostala večna neznanka.

Mediji so v danih okoliščinah spustili svoje profesionalne standarde in poročali o napadu, možnih vzrokih in posledicah precej doživeto in pristransko. Zmedeni Španci odgovorov, ki so jih iskali, niso dobili in naslednjo nedeljo je na volitvah slavila opozicija. Zapatero, ki je postal novi premier, je ves čas zatrjeval, da je špansko posredovanje v Iraku huda napaka, zato jo je začel sanirati takoj, ko je stopil na oblast. Teroristi so tako po vsej verjetnosti dosegli svoje – ustavili so agresivno špansko zunanjo politiko in dokazali, da so njihova dejanja nova oblika politične komunikacije.

## 8 LITERATURA

Aizpeolea, L.R. in C. Valdecantos. 2004. Los partidos suspenden la campaña electoral y el Gobierno convoca hoy una manifestación. *El Pais*, 12. marec. Dostopno prek:

[http://www.elpais.com/articulo/espana/partidos/suspenden/campana/electoral/Gobierno/convoca/hoy/manifestacion/elpepiesp/20040312elpepinac\\_56/Tes](http://www.elpais.com/articulo/espana/partidos/suspenden/campana/electoral/Gobierno/convoca/hoy/manifestacion/elpepiesp/20040312elpepinac_56/Tes) (12. oktober 2008).

Artal, Rosa Maria. 2004. *11-M – 14-M: onda expansiva*. Espejo de tinta.

BBC. 2004. *Así informaron los diarios*. Dostopno prek:

[http://news.bbc.co.uk/hi/spanish/international/newsid\\_3503000/3503374.stm#2](http://news.bbc.co.uk/hi/spanish/international/newsid_3503000/3503374.stm#2) (11. oktober 2008).

Burgo, Jaime Ignacio del. 2006. *11-M Demasiadas preguntas sin respuesta*. Madrid: La esfera de los libros.

Cabeiro, Jose. 2004. Más que nunca: a las urnas, ciudadanos. *El Pais*, 14. marec.

Dostopno prek:

[http://www.elpais.com/articulo/opinion/urnas/ciudadanos/elpporopi/20040314elpepio\\_pi\\_1/Tes](http://www.elpais.com/articulo/opinion/urnas/ciudadanos/elpporopi/20040314elpepio_pi_1/Tes) (8. november 2008).

Chalvidant, Jean. 2004. *11-M La manipulacion*. Madrid: Impreso en Espana po Fernandez Ciudad.

Chomsky, Noam, Zdenka Erbežnik, Rudi Rizman in Nikolai Jeffs. 1997. *Somrak demokracije*. Ljubljana: Studia humanitatis.

Criterio. 2005. *Estudio General de Medios: 1ª oleada 2005*. Dostopno prek:

<http://www.e-dazibao.com/criterio/archivos/000446.html> (10. oktober 2008).

Díez, Anabel. 2004. Zapatero llama a la unidad de la nación contra el terror. *El Pais*, 12. marec. Dostopno prek:

[http://www.elpais.com/articulo/espana/Zapatero/llama/unidad/nacion/terror/elpepiesp/20040312elpepinac\\_61/Tes](http://www.elpais.com/articulo/espana/Zapatero/llama/unidad/nacion/terror/elpepiesp/20040312elpepinac_61/Tes) ( 13. oktober 2008).

EFE. 2004. Mariano Rajoy: «Tengo la convicción moral de que fue ETA». *El Mundo*, 13. marec. Dostopno prek:



<http://www.elmundo.es/elmundo/2004/03/13/espana/1079151420.html> (25. oktober 2008).

Ekaizer, Ernesto. 2004. En la mira de ETA y de Osama. *El Pais*, 12. marea.

Dostopno prek: <http://www.arabnews.it/2004/03/12/en-la-mira-de-eta-y-de-osama/> (12. oktober 2008).

*El Mundo*. 2004a. Nuestro 11-S. Dostopno prek:

<http://www.elmundo.es/papel/2004/03/12/opinion/1605578.html> (14. oktober 2008).

--- 2004b. Si no hubiera un mandato claro, gobierno de gestion PP-PSOE. Dostopno prek: <http://www.elmundo.es/2004/03/14/opinion/1606621.html> (8. november 2008).

Elmundo.es. 2004. *El día de la infamia, en la prensa*. Dostopno prek:

<http://www.elmundo.es/elmundo/2004/03/12/comunicacion/1079069939.html> (18. oktober 2008).

--- 2008. *Elmundo.es gana en los primeros cinco meses del año un millón de lectores*. Dostopno prek:

<http://www.elmundo.es/elmundo/2008/06/06/comunicacion/1212785444.html?a=3a50f6ea646e8725bcc2865111688388&t=1226070306> (13. oktober 2008).

*El Pais*. 2004a. Más muertos en un día que en 13 años. Dostopno prek:

[http://www.elpais.com/articulo/espana/muertos/dia/anos/elpepiesp/20040312elpepinac\\_26/Tes/](http://www.elpais.com/articulo/espana/muertos/dia/anos/elpepiesp/20040312elpepinac_26/Tes/) (10. oktober 2008).

--- 2004b. "Les derrotaremos. Que no tenga nadie ninguna duda". Dostopno prek:

[http://www.elpais.com/articulo/espana/Les/derrotaremos/tenga/nadie/duda/elpepiesp/20040312elpepinac\\_55/Tes/](http://www.elpais.com/articulo/espana/Les/derrotaremos/tenga/nadie/duda/elpepiesp/20040312elpepinac_55/Tes/) (13. oktober 2008).

--- 2004c. Palacio instruye a todos los embajadores para que confirmen la responsabilidad de ETA. Dostopno prek:

[http://www.elpais.com/articulo/espana/Palacio/instruye/todos/embajadores/confirmen/responsabilidad/ETA/elpepiesp/20040313elpepinac\\_3/Tes/](http://www.elpais.com/articulo/espana/Palacio/instruye/todos/embajadores/confirmen/responsabilidad/ETA/elpepiesp/20040313elpepinac_3/Tes/) (28. oktober 2008).

--- 2004d. Todos los indicios señalan a Al Qaeda. Dostopno prek:

[http://pdf.elpais.com/archivo/pdf/20040314elpepi\\_1.pdf\\_2.11](http://pdf.elpais.com/archivo/pdf/20040314elpepi_1.pdf_2.11) (2. november 2008).

--- 2004e. Miles de personas exigen en las calles españolas que se les diga la verdad antes de votar. Dostopno prek: [http://www.peones-negros.com/docs/Hemeroteca/El\\_Pais/14marzo2004\\_p16.pdf](http://www.peones-negros.com/docs/Hemeroteca/El_Pais/14marzo2004_p16.pdf) (8. november 2008).

*El Pais 76-06: una historia de 30 anos.* 2006. Madrid: Diario El Pais.

Erjavec, Karmen in Melita Poler Kovačič. 2007. *Kritična diskurzivna analiza novinarskih prispevkov.* Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Erjavec, Karmen in Zala Volčič. 1999. *Odraščanje z mediji.* Ljubljana: Zveza prijateljev mladine Slovenije.

Evropski parlament. 2008. *Osnutek mnenja 2007/0236(CNS).* Dostopno prek: [http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004\\_2009/documents/pa/718/718354/718354sl.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/pa/718/718354/718354sl.pdf) (15. julij 2008).

Ferfila, Bogomil. 2000. Mediji in politika v ZDA. Dostopno prek: <http://dk.fdv.uni-lj.si/tip/tip20005ferfila.PDF> (15. september 2008).

Ferfila, Bogomil, Marko Kos in Marta Kos. 2002. *Politično komuniciranje.* Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Fossati, Marco, Aleksa Šušulić in Igor Lukšič. 2005. *Terorizem in teroristi.* Ljubljana : Sophia.

Freelance Spain. 2006. *Spaniards for the 21st century.* Dostopno prek: [http://www.spainview.com/people/biog\\_pedroj.html](http://www.spainview.com/people/biog_pedroj.html) ( 13. oktober 2008).

Garcia-Abadillo, Casimiro. 2004. *11-M La venganza.* Madrid: Esfera de los libros.

*Grupo Prisa.* 1996. Madrid: Promotora de Informaciones.

Garea, Fernando. 2004. Rajoy denuncia «coacciones» al electorado. *El Mundo*, 14. marec. Dostopno prek: <http://www.elmundo.es/2004/03/14/espana/1606630.html> (30. oktober 2008).

Gunaratna, Rohan. 2003. *Inside Al Kaida: Global Network of Terror.* London: Hurst & Company.

- J.A.R. 2004. El cambio de mensaje del ministro Acebes. *El Pais*, 12. marec. Dostopno prek: [http://www.elpais.com/articulo/espana/cambio/mensaje/ministro/Acebes/elpepiesp/20040312elpepinac\\_91/Tes](http://www.elpais.com/articulo/espana/cambio/mensaje/ministro/Acebes/elpepiesp/20040312elpepinac_91/Tes) ( 31. oktober 2008).
- Jezernik, Božidar. 2002. *Besede terorja: medijska podoba terorja in nasilja*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo.
- Košir, Manca. 1988. *Nastavki za teorijo novinarskih vrst*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Lange, Yasha, Andrew Palmer in Marjan Sedmak, ur. 1996. *Mediji in volitve*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Lazaro, Fernando. 2004a. Acebes convencido de que las nuevas pistas probarán la autoría de ETA. *El Mundo*, 13. marec. Dostopno prek: <http://www.elmundo.es/papel/2004/03/13/espana/1606248.html> (19. oktober 2008).
- 2004b. Las primeras detenciones vinculan la masacre con el terrorismo islámico. *El Mundo*, 14. marec. Dostopno prek: <http://www.elmundo.es/2004/03/14/espana/1606634.html> (30. oktober 2008).
- Masa, Fernanda. 2004. Treinta años bajo la tortura terrorista. *El Mundo*, 12. marec. Dostopno prek: <http://prensa.vlex.es/vid/16337251> (18. oktober 2008).
- McNair, Brian. 2003. *An introduction to political communication*. New York: Routledge.
- Mickolus, Edward F. in Susan L. Simmons. 2002. *Terrorism, 1996–2001: A Chronology*. Westport, Connecticut, London: Greenwood Press.
- Ortiz, Javier. 2004. Entre ETA y Al Qaeda. *El Mundo*, 13. marec. Dostopno prek: <http://www.javierortiz.net/ant/columnas/col0304.html> (21. oktober 2008).
- Pacheco Lopez, Inigo. 2004. *11-M La respuesta*. Madrid: ACADAP.
- Pardo, Pablo. 2004. Expertos de EEUU apuntan a Al Qaeda. *El Mundo*, 12. marec. Dostopno prek: <http://www.elmundo.es/papel/2004/03/12/espana/1605681.html> (19. oktober 2008).

Partido Popular. 2008. *Historia*. Dostopno prek: <http://www.pp.es/index.asp?p=463&c=428fca9bc1921c25c5121f9da7815cde> (27. september 2008).

Partido Socialista. 2003a. *Consolidación y renovación (1977-1982)*. Dostopno prek: <http://www.psoe.es/ambito/historiapsoe/docs/index.do?action=View&id=996> (27. september 2008).

--- 2003b. *El Partido Socialista se fundó en 1879*. Dostopno prek: <http://www.psoe.es/ambito/historiapsoe/docs/index.do?action=View&id=992> (27. september 2008).

--- 2003c. *El PSOE en la oposición (1996)*. Dostopno prek: <http://www.psoe.es/ambito/historiapsoe/docs/index.do?action=View&id=998> (27. september 2008).

Peralta Espantaleon, Antonio. 2002. *El Pais y la transición política*. Granada: Imprenta Comercial.

Pilar, Marcos. 2004. Rajoy: "España acabará con la lacra asesina del terrorismo". *El País*, 12. marec. Dostopno prek: [http://www.elpais.com/articulo/espana/Rajoy/Espana/acabara/lacra/asesina/terrorismo/elpepiesp/20040312elpepinac\\_59/Tes](http://www.elpais.com/articulo/espana/Rajoy/Espana/acabara/lacra/asesina/terrorismo/elpepiesp/20040312elpepinac_59/Tes) (10. oktober 2008).

Pino, Luis del. 2006. *Los enigmas del 11-M. Negligencia o conspiración*. Madrid: Casa de los libros.

Poler Kovačič, Melita. 1997. *Novinarska etika*. Ljubljana: Magnolija.

Seoane, Maria Cruz in Susana Suiero. 2004. *Una historia de el País y del grupo Prisa*. Barcelona: Plaza y Janes.

Primorac, Igor. 2005. *Terorizem : filozofska vprašanja*. Ljubljana: Krtina.

Remirez de Ganuza, Carmen. Planearon una masacre mayor. *El Mundo*, 12. marec. Dostopno prek: <http://www.elmundo.es/papel/2004/03/12/espana/1605608.html> (18. oktober 2008).

Ramonedá, Josep. 2004. Al estilo al Qaeda. *El País*, 12. marec. Dostopno prek: [http://www.elpais.com/articulo/opinion/estilo/Qaeda/elpepuopi/20040311elpepuopi\\_2/Tes/](http://www.elpais.com/articulo/opinion/estilo/Qaeda/elpepuopi/20040311elpepuopi_2/Tes/) (10. oktober 2008).

Rodríguez, Jorge A. 2004a. Interior apunta a Al Qaeda y no descarta a ETA. *El País*, 12. marec. Dostopno prek: [http://www.elpais.com/articulo/espana/Interior/apunta/Qaeda/descarta/ETA/elpepiesp/20040312elpepinac\\_20/Tes](http://www.elpais.com/articulo/espana/Interior/apunta/Qaeda/descarta/ETA/elpepiesp/20040312elpepinac_20/Tes) (12. oktober 2008).

--- 2004b. Detenidos tres marroquíes y dos indios por supuesto apoyo a los autores de la matanza. *El País*, 14. marec. Dostopno prek: [http://www.peones-negros.com/docs/Hemeroteca/El\\_Pais/14marzo2004\\_p14.pdf](http://www.peones-negros.com/docs/Hemeroteca/El_Pais/14marzo2004_p14.pdf) (2. november 2008).

Rodríguez, Pepe. 2004. *11-M Mentira de Estado*. Barcelona: Domingraf impressors.

Romero, Ana. 2004. 'Operación Trenes de la Muerte'. *El Mundo*, 12. marec. Dostopno prek: <http://www.elmundo.es/papel/2004/03/12/espana/1605716.html> (14. oktober 2008).

Romero, Jose Manuel. 2004. El desconcierto del Gobierno sobre la autoría del atentado. *El País*, 13. marec. Dostopno prek: [http://www.peones-negros.com/docs/Hemeroteca/El\\_Pais/13marzo2004\\_p26.pdf](http://www.peones-negros.com/docs/Hemeroteca/El_Pais/13marzo2004_p26.pdf) (28. oktober 2008).

Sánchez-Cuenca, Ignacio. 2004. ETA mata y se suicida. *El País*, 12. marec. Dostopno prek: [http://www.almendron.com/politica/pdf/2004/terror/terror\\_0047.pdf](http://www.almendron.com/politica/pdf/2004/terror/terror_0047.pdf) (11. oktober 2008).

Si Spain. 1994. *Spanish Newspapers on the Web*. Dostopno prek: <http://www.sispain.org/english/media/press.html#newspapers> (11. november 2008).

Splichal, Slavko. 2007. *Komunikološka hrestomatija 3. Teorije javnega mnenja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Stojan, Jure. 2004. *Avtorstvo v novem terorizmu*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Škiljan, Dubravko in Tadej Praprotnik. 1999. *Javni jezik: k lingvistiki javne komunikacije*. Ljubljana: Studia humanitatis.

Štefančič, Marcel Jr. 2004. Zamenjava režima. *Mladina*, december. Dostopno prek: [http://www.mladina.si/tednik/200412/clanek/sve--terorizem-marcel\\_stefancic\\_jr/](http://www.mladina.si/tednik/200412/clanek/sve--terorizem-marcel_stefancic_jr/) (13. november 2008).

Tönnies, Ferdinand. 1998. *Kritika javnega mnenja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Valenciano, Elena. 2008. El PP plagia al PSOE su programa de POLÍTICA EXTERIOR. Dostopno prek: <http://mireplica.blogspot.com/2008/02/el-pp-plagia-al-soe-su-programa-de.html> (27. september 2008).

Vara, Alfonso Miguel, Jordi Rodriguez Virgili, Elea Gimenez Toledo in Montserrat Diaz Mendez. 2006. *Cobertura informativa del 11-M*. Pamplona: EUNSA.

Vreg, France. 2000. *Politično komuniciranje in prepričevanje*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Whittaker, David J. 2003. *The Terrorism Reader – Second Edition*. London, New York: Routledge.

Wikipedia. 2001a. *Al Qaeda*. Dostopno prek: <http://en.wikipedia.org/wiki/Al-Qaeda> (25. september 2008).

--- 2001b. *El Mundo (Spain)*. Dostopno prek: [http://en.wikipedia.org/wiki/El\\_Mundo\\_\(Spain\)](http://en.wikipedia.org/wiki/El_Mundo_(Spain)) ( 13. oktober 2008).

--- 2001c. *People's Party (Spain)*. Dostopno prek: [http://en.wikipedia.org/wiki/People%27s\\_Party\\_\(Spain\)](http://en.wikipedia.org/wiki/People%27s_Party_(Spain)) (27. september 2008).

--- 2001d. *Prisa*. Dostopno prek: <http://en.wikipedia.org/wiki/PRISA> (10. september 2008).

--- 2001e. *Terrorism*. Dostopno prek: [http://en.wikipedia.org/wiki/Terrorism#Mass\\_media](http://en.wikipedia.org/wiki/Terrorism#Mass_media) ( 25. september 2008).

Zelizer, Barbie in Victor Navasky, ur. 2003. *Journalism after September 11*. London, New York: Routledge.